

*Segédlet az iskolák környezeti nevelési
programjának elkészítéséhez*

Mintaprogramok

Átfogó mintaprogramok az iskolák környezeti nevelési programjának elkészítéséhez

Az [Oktatási Minisztérium](#) elkészítette a [KFPT – Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programigazgatóság](#) (KöNKomP) és a [Magyar Környezeti Nevelési Egyesület](#) (MKNE) közreműködésével szerkesztett [Segédlet](#) az iskolák környezeti nevelési programjának elkészítéséhez c. kiadványt. A Segédlet a közoktatásról szóló törvény 2003. évi módosításának 48. (3.) bekezdése értelmében kötelező környezeti nevelési programok elkészítéséhez kíván segítséget nyújtani, az alábbiakban olvasható mintaprogramokkal kiegészítve.

Jelen dokumentumban négy különböző iskola (városi ill. természeti környezetben lévő általános iskola, gimnázium és szakközépiskola) átfogó környezeti nevelési programját találhatják. Hangsúlyozzuk, hogy a négy program csupán mintaként szolgál (innen a név: mintaprogramok), azok részeit nem javasoljuk szó szerint felhasználni a program megszerkesztésekor. Az egyes mintaprogramokból minden iskola – adottságaihoz, jártasságához és felkészültségéhez illeszkedően – merítsen ötletet, példákat, melyeket valószínűleg az eltérő jellegű intézmény mintaprogramjában is bőven talál.

A következőkben olvasható mintaprogramok a [MKNE](#) szervezésében megtartott műhely-konferencia résztvevőinek közreműködésével, a [KÖRLÁNC – Országos Egyesület a Környezeti Nevelésért](#), a [Környezeti Nevelési Hálózat](#), a [Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége](#) (KOKOSZ), a [Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete](#), a [Zöld Szív](#) szervezetekkel együttműködve készültek.

A szóban forgó négy mintaprogram egyúttal alapjául szolgált az [OM](#) kezdeményezésére és kiadásában, a [KöNKomP](#) szerkesztésében, az [MKNE](#) és az [Országos Közoktatási Intézet](#) (OKI) közreműködésével megjelent

[Segédlet az iskolák környezeti nevelési programjának elkészítéséhez](#)

c. kiadványhoz, melyet az [OM](#) valamennyi közoktatási intézményhez eljuttat. E kiadvány négy nagyobb fejezetben öleli fel a környezeti nevelési programok elkészítéséhez szükséges tudnivalókat – a jogi háttértől, a vonatkozó jogszabályoktól kezdődően, a környezeti nevelési program pedagógiai programban elfoglalt helyén, elkészítésének javasolt lépésein, vázlatán stb. keresztül, egy közvetlenül követhető mintán át, egészen a különböző, a programkészítést segítő ötletek, javaslatok felsorolásáig. Noha terjedelmi korlátok miatt nem tartalmazza teljes egészében az összes (pl. falusi, kisvárosi, nagyvárosi-lakótelepi, külvárosi általános vagy középfokú) intézményre kidolgozott környezeti nevelési programot, de azokból – oly módon emeli ki a leghangsúlyosabb, mintaként használható összetevőket, részeket, hogy a programkészítéskor valamennyi iskolának hasznára válják. Ezzel is érzékelteti a programok sokszínűségét. Így aztán ki-kki megtalálja benne saját iskolája adottságaihoz, jártasságához és felkészültségéhez igazodó részleteket.

A bemutatott négy mintaprogram szintén megtalálható a [KvVM](#), a [KöNKomP](#), a [MKNE](#) és az [OKI](#) honlapján.

Tartalom

Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára	4
Környezeti nevelési program természeti környezetben lévő általános iskolák számára	24
Környezeti nevelési program gimnáziumok számára	37
Környezeti nevelési program szakközépiskola és szakmunkásképző számára	57

Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára

A Nevelési Program jellemzői

- Törvényességi kötelezettség: minden intézményben szükséges (iskola, kollégium)
- A KEN program a helyi tanulásfejlesztési célokat támogatja
- A helyi program új intézményi kapcsolatokat kezdeményez
- Források feltárását provokálja, megtanít gazdálkodni
- A pedagógusok között új együttműködésre készítet
- Az iskola tanuló-szervezetté válik
- Szervesen illeszkedik a minőségbiztosításhoz
- A fenntartó és az iskola új érdekszövetséget köthet
- Az Európai iskolákhoz való kapcsolódást segíti

(Az alábbiak egészségnevelés szempontjából nem tekinthetők teljesen kidolgozott programnak; inkább csak jelzésszerűen utalnak arra, hogy a környezeti nevelés és az egészségre nevelés nem választható el egymástól.)

1. ALAPOK

1.1. TÖRVÉNYI HÁTTER

Az *Alkotmány* környezetvédelemmel kapcsolatos paragrafusai:

- 8. § A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsődrendű kötelessége.
- 16. § A Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.
- 18. § A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.
- 70. § A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

Környezet- és természetvédelmi jogszabályok

Környezetvédelmi törvény (1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól). A törvény célként az ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítása, a környezet elemeinek és folyamatainak védelme és a fenntartható fejlődés környezeti feltételeinek biztosítását fogalmazza meg.

Legfontosabb alapelvei: a megelőzés, az elővigyázatosság, a leghatékonyabb megoldás, a helyreállítás, a felelősség, az együttműködés, a tájékozódás és a nyilvánosság.

A törvény 54. § 1. cikkelye szerint „minden állampolgárnak joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére”. A nevelés állami és önkormányzati feladat. Legfontosabb dokumentumaként a NAT-ot, a *Nemzeti Környezetvédelmi Programot* (illetve annak részeként a Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogramot) említi.

A *Természetvédelmi törvény* (1996. évi LIII. Törvény) kimondja, hogy a természeti értékeink védelme, a természetvédő szemlélet kialakítása elsődleges állami feladat. Kiemelt szerepet kell biztosítani a természet értékeinek megóvásában a civil szférának, az állampolgároknak, hiszen a nemzeti kincsnek minősülő természeti értékeink megőrzése az állampolgárok és önszerveződő csoportjaik aktív részvétele nélkül nem lehetséges.

Az 1997. évi XLI. *Törvény a halászatról és a horgászatról* is számos környezeti nevelési feladatot tartalmaz (tanfolyamok, vizsgák, fajismeret, természetvédelem).

A *géntechnológiai tevékenységről* szóló XXVII. *Törvény* 30. és 31. §-a foglalkozik az oktatással, a képzéssel és a tájékoztatással. Ennek értelmében „Az állami feladatok ellátása során a Kormány gondoskodik arról, hogy a géntechnológiával módosított szervezetek felhasználóival, fogyasztóival az iskolai és az iskolán kívüli oktatás, képzés, tájékoztatás keretében ismertetésre kerüljön a géntechnológia lényege és alkalmazásai, az így módosított szervezetek használatának környezeti, egészségügyi, gazdasági, társadalmi hatásai és kockázata”.

Az *állatok védelméről és kíméletéről* szóló 1998. évi XXVIII. *Törvény* célja, hogy elősegítse az állatvilág egyedeinek védelmét, fokozza az emberek felelősségtudatát az állatokkal való kíméletes bánásmód érdekében, valamint meghatározza az állatok védelmének alapvető szabályait. A törvény kimondja, hogy az oktatás során állatkísérletek elvégzésére a diákokat nem lehet kötelezni.

Nemzeti Környezetvédelmi Program (a Kormány 2031/1998. határozata) helyzetértékelése szerint: „A környezetvédelemben felmerülő problémák jelentős része vezethető vissza arra a tényre, hogy Magyarországon még nem megfelelő szintű a környezeti tudatosság foka. A lakosság ismeretei a környezetről, a környezetvédelemtől, annak megóvásáról hiányosak, és többnyire nem megfelelő színvonalúak.”. A társadalmi részvétel és tudatosság erősítésében kiemelkedő szerepe van a közoktatási, felsőoktatási és kulturális intézményekben folyó tevékenységnek.

1999-ben elkészült a *Nemzeti Biodiverzitás Stratégia*, a Globális Környezeti Alap és az UNEP (ENSZ) támogatásával. Az akcióprogram elkészítését az 1992-es Rió de Janeiróban megrendezett *Környezet és Fejlődés Konferencián* aláírt – általunk 1995-ben ratifikált biodiverzitás egyezmény – tette feladatunkká. E szerint minden államnak joga és kötelezettsége megőrizni saját természeti értékeit, gazdaságát, és az abból szerzett tudást. Ez csak társadalmi összefogással valósítható meg.

A 2000. évi *Hulladékgazdálkodásról szóló XLIII. Törvény* 54. §-a kimondja, hogy a Kt. 54-55. §-ában foglaltak alapján a hulladékgazdálkodással kapcsolatos ismereteket oktatni kell, azok a Nemzeti Alaptanterv részét képezik. Ezeknek az ismereteknek az oktatásával és terjesztésével – az állami, önkormányzati intézmények és más szervezetek bevonásával, valamint közszolgálati hírközlő szervek igénybevételével – elő kell segíteni, hogy a társadalom környezeti kultúrája növekedjen.

Egészségügyi jogszabályok

A **Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram** (1996) 9.5 pontja részletesen foglalkozik a környezet-egészségügy oktatásával, nevelésével. Az oktatás, nevelés és szakképzés környezet-egészségügyi feladatait két nagy területre osztja:

- Környezet-egészségtani szakismeretekre és módszerekre azoknak a szakembereknek van szükségük, akiknek ez munkakörükkel közvetlenül összefügg. Számukra ezt a képzés során a képzési követelmények előírják.
- A környezetegészség kultúrája ugyanakkor az életvitel részeként a hétköznapi tudás és szokásrendszer egyik fontos eleme, minden embert érintő kulturális tényező. E kultúra az emberek életviteli szokásaiban, életmódjukban, értékrendjükben tükröződik. Kialakulása a családi szocializációban kezdődik, később az intézményes nevelés, oktatás és az iskolarendszeren kívüli hatások együttesen formálják.

1998-ban, Koppenhágában a WHO Európai Regionális Bizottsága elfogadta az **Európai Egészség 21.** nyilatkozatot, amelynek célkitűzései többek között kimondják, hogy 2015-re a lakosságnak a társadalom minden rétegében egészségesebb életmódot kell kialakítani, és hogy a régió lakosságának olyan biztonságosabb fizikai környezetben kell élnie, ahol az egészségre veszélyes szennyező anyagok nem haladhatják meg a nemzetközileg elfogadott határértékeket.

Az Egészségügyi Világszervezet számos idevonatkozó dokumentuma, az „Egészség 21” Regionális Stratégia szakmai háttérrel nyújt a hazai az **„Egészség évtizedének Johan Béla Nemzeti Programja”** 2002 kidolgozásához. Előzménye a Nemzeti Népegészségügyi Program (1066/2001 Kormányhatározat). A Program illeszkedik az EU népegészségügyi prioritásaihoz, és hazánk uniós csatlakozása további lendületet ad a sikeres végrehajtásnak

Közoktatási jogszabályok

A **közoktatásról szóló** 1995. évi LXXIX. Többször módosított **törvény** szerint a pedagógiai programok felülvizsgálatánál, az eddiginél nagyobb hangsúlyt kell fordítani a gyermekek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésével kapcsolatos feladatokra, s a nevelés elsődrendű jelentőségű. A pedagógiai programok átalakításánál a személyiség és közösség fejlesztés megtervezésében kiemelt hangsúlyt kell fektetni a NAT kiemelt közös követelményeire, köztük a környezeti nevelésre.

A 41. § 6. pontja szerint az iskola „felderíti a gyermekek és tanulók fejlődését veszélyeztető okokat, és pedagógiai eszközökkel törekszik a káros hatások megelőzésére, illetőleg ellensúlyozására. Szükség esetén a gyermek, a tanuló érdekében intézkedést kezdeményez”.

Az iskolai munkát tartalmi alapjaiban szabályzó közös követelményei között találjuk a környezeti nevelést. „A környezet ismeretén és személyes felelősségen alapuló környezetkímélő magatartás egyéni és közösségi szinten egyaránt legyen a tanulók életvitelét meghatározó erkölcsi alapelv.”

A *Nemzeti Alapterv* kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. sz. kormányrendelet kiemelt fejlesztési feladatként definiálja a környezeti nevelést. Elengedhetetlenül szükséges a NAT részeként a környezetvédelmi, természetvédelmi oktatás továbbfejlesztése. A felsőfokú oktatásban a program időszakának végére (2003) el kell érni, hogy minden hallgató részesüljön környezetvédelmi, természetvédelmi oktatásban.

1998-ban tizenhárom környezeti neveléssel foglalkozó társadalmi szervezet összefoglalta a környezeti nevelés eddig elért eredményeit és a *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia* c. kiadványban megfogalmazta a közeljövő fontosabb feladatait. 2003-ban megjelent a kibővített, átdolgozott kiadás.

Önkormányzati jogszabály

Az 1990. évi LXV. *Törvény a helyi önkormányzatokról* kiemeli az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítését, a lakosság önszerveződő közösségei tevékenységének támogatását.

1.2. HELYZETKÉP

Az iskola környezetének (földrajzi, természeti, szociális), építési és berendezési adottságainak, irányítási- és életviteli, szokásbeli sajátosságainak, illetve hagyományainak bemutatása.

1.3. ERŐFORRÁSOK

1. Személyi:

A) Belső: tanárok, diákok, technikai dolgozók, iskolaorvos, védőnő, pszichológus, szabadidő szervező

Pedagógusok: programok szervezése, lebonyolítása, dekoráció

Technikai dolgozók: szelektív gyűjtés segítése, programok segítése, beszerzések

Tanulók: tantermek, zöld területek havonkénti rendezése, hulladékgyűjtés

Zöld felelős tanulók: hulladékátvétel, tisztasági ellenőrzések, erkélyek zsűrizése

B) Külső: szülők, lakótelep lakói és egyéb partnerek

Szülők: programok segítése

2. Anyagi

Iskolai tanulói keret
Tanfolyami bevételek
Pályázatok

2. ALAPELVEK, CÉLOK

2.1. ALAPELVEK, JÖVŐKÉP, HOSSZÚ TÁVÚ CÉLOK

Általános célok, értékek a környezeti és egészségügyi nevelésben

- Az egyetemes természetnek (a Világegyetem egészének), mint létező értéknek tisztelete és megőrzése, beleértve az összes élettelen és élő létezőt, így az embert is, annak környezetével, kultúrájával együtt
- a Föld egészséges folyamatainak visszaállítására, harmóniára törekvés
- a bioszféra és a biológiai sokféleség megőrzése
- a testi-lelki egészség megőrzése

Az iskola hitvallása

A környezet-és az egészség egymástól el nem választható fogalmak. A természet-környezet óvása, védelme nélkül nem beszélhetünk egészséges emberi életről sem, mivel az ember a természet része. Az általa okozott természeti-környezeti szennyeződések károsan hatnak vissza a saját szervezete működésére.

Ennek szellemében kívánjuk nevelni a ránk bízott gyermekeket, és programjainkkal a szülők és a környék lakóinak környezet- és egészségtudatos magatartását is fejleszteni kívánjuk.

Hosszú távú pedagógiai célok

- az általános célokra vonatkozó érték- és szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozása
- az ökológiai gondolkodás kialakítása, fejlesztése
- rendszerszemléletre nevelés
- holisztikus szemléletmód kialakítása
- fenntarthatóságra nevelés
- a környezetetika hatékony fejlesztése
- érzelmi és értelmi környezeti nevelés
- tapasztalaton alapuló, kreatív környezeti nevelés
- tolerancia kialakítása
- a környezettudatos magatartás és életvitel segítése
- az állampolgári – egyéb közösségi – felelősség felébresztése
- az életminőség fogyasztáson túlra mutató alkotóinak keresése
- az egészség és a környezet összefüggéseinek feltárása
- ismeretek és jártasságok kialakítása, amelyek segítségével képesek lesznek megelőzni az egészségügyi problémákat, illetve csökkenteni azok súlyosságát.

- helyzetfelismerés, ok–okozati összefüggések
- problémamegoldó gondolkodás, döntésképeség
- globális összefüggések megértése
- létminőség választásához szükséges értékek, viselkedési normák kialakítása
- az orvostudomány eredményeiből levonható helyes magatartásra, tevékenységre történő aktivizálás
- a családi életre nevelés fejlesztése
- az egészséges életvitelhez szükséges képességek fejlesztése

Kulcsszavak

- szeretet
- tisztelet, megbecsülés
- harmónia
- mértékletesség
- takarékoság
- alázat
- „a kicsi szép”
- esztétika
- empátia, segítőkészség
- tolerancia
- komplementaritás
- együttműködés
- kölcsönhatás
- felelősség
- ökológiai fenntarthatóság
- mérték és mértéktartás
- öröm, vidámság
- globális gondolkodás
- lokális cselekvés
- holisztikus világszemlélet
- szelídség

2.2. KONKRÉT CÉLOK ÉS FELADATOK

- természeti – épített – szociális környezetünk ismerete, óvása, fejlesztése
- helyi értékek és problémák feltérképezése
- helyi célok megfogalmazása (pl. öreg fák megóvása, faültetés, madárvédelem, örökbefogadott patak, hulladék, iskolai büfé zöldítése, energiatakarékosság, helyi védettség stb.)
- lakóhely megismerése (értékek, gondok – a megoldás módjai)
- hagyományok védelme: család – iskola – település – nemzet szinteken
- azonosságtudat fejlesztése a fenti szinteken
- a szülőkkal, az iskola környezetében élőkkel a kommunikáció fejlesztése

- legalapvetőbb egészségvédelmi ismeretek megismertetése
- az egészségre káros szokások biológiai-élettani-pszichés összetevőinek megismeretése
- mindennapi testedzés:
  - testnevelésórák, (amennyiben az iskola személyi, tárgyi, anyagi feltételei lehetővé teszik a kerettantervben meghatározottakon felül is beiktathat testnevelésórákat, mivel az nem növeli a törvényesen megadott óraszámkeretet)
  - napközis szabadidő, óráközi szünetek, uszodai programok, korcsolyázás, DSE programok, mint lehetőség

Az iskola elhelyezkedéséből adódó jellemzők:	Célok:	Tevékenység, feladat: (a még megvalósítandók, ill. a folyamatos tevékenységek kiemelése)
Nagy forgalom	Közlekedési biztonság növelése A kerékpáros és gyalogos közl. segítése	- „fekvőrendőrök” megléte - közlekedésbiztonsági ismeretek kiemelt tanítása - kerékpárral közlekedők számára biciklitároló - biztonsági felszerelések és a légzőmaszk viselés ösztönzése
Zaj	Csökkentés	- az út mellé zajfogó fal - fák, cserjék ültetése - speciális ablaküvegek
Légszennyezés	Csökkentés	- zöldesítés az iskola környékén, az iskolakertben és a növények gondozása, pótlása - gyomtalanítás, parlagfű-irtás - tantermekben légtisztítók
Szemét és kutyapiszok	Tiszta, egészséges környezet	- szeméttárolók sűrítése - szelektív hulladékgyűjtés, (papír, olaj, fémdoboz, szárazelem) komposztálás - kutya WC szorgalmazása - felvilágosító előadások az egészségkárosító anyagokról és a fertőzési veszélyekről - utak sózása helyett ásványi örlemény használata
Kevés játszótér	A gyerekek mozgásigényének kielégítése	- újabb játszótérek - az iskolai játszótér felszerelésének bővítése, homok cseréje
Az iskolabelső	Tiszta, meghitt környezet	- festések, felújítások, a dekorációhoz falitáblák, élősarkok, akvárium, madarak, a mellék-helyiségekben szappan, WC papír - dohányzásra külön helyiség kialakítása - portalanítás (atkák-allergia) - gyakori szellőztetés (belső szennyezőanyagok: formaldehid, szén-dioxid) - lábtörlők alkalmazása
Energia-felhasználás	Takarékos fűtés	- gázkazán szabályozása - nyílászárók javítása, tető szigetelése (tetőkert?)
Világítás	Egészséges, takarékos	- neonok cseréje energiatakarékos izzókra

Vízfelhasználás	Egészséges ivóvíz, vízfogyasztás csökkentése	- víztakarékos öblítés, csapok karbantartása, a klórozott szénhidrogéneket kiszűrő víztisztítók alkalmazása
Csatorna	A csatorna karbantartása	- biológiai lebontók alkalmazása - ecetsav, mosszóda, borax, szódabikarbóna és egyéb környezetbarát takarítószer alkalmazása
Iskolakert	Tanítás, pihenés, felüdülés helye legyen	- növények gondozása, pótlása, gyógyösvény felújítása, tanösvény létrehozása, csepegtető öntözés, önelzáró csapok, fajták, gyógynövények, madáretetők, madárodúk kihelyezése, gondozása
Udvar	Biztonságos aljzat	- az aszfaltozott rész felújítása
Iskolabüfé	Egészséges ételek, italok	- gyümölcslevek-és teák, friss és szárított gyümölcsök, joghurtok, sajtok, gabonapelyhes édességek
Az iskola eszközellátottsága	A tanítás-nevelés élményközpontúságának növelése, az esztétikai érzék fejlesztése – egészséges személyiség	- a tantermekben írásvetítő, TV, video és számítógép - esztétikus dekorációk, falitáblák, szemléltetőanyagok - digitális fényképezőgép, gáztűzhelyek, konyhai eszközök, ismeretterjesztő folyóiratok, könyvtár, mediatár

3. TANULÁSSZERVEZÉSI ÉS TARTALMI KERETEK

3.1. TANÓRAI KERETEK

- tantárgyakba beépítve
- erdei iskola
- tanulmányi kirándulás
- sportnap
- egészségtan modul (5. 8.)
- osztályfőnöki órákon környezet-és egészségvédelmi témák
- testnevelés

A TANTÁRGYAK LEHETŐSÉGEI

- Az egyes tantárgyak lehetőségeit ld. a *Környezeti nevelési program gimnáziumok számára* c. fejezetben!
- Az ott leírt javaslatokat értelemszerűen adaptálni kell az adott korosztályhoz, valamint az iskola tényleges adottságaihoz, lehetőségeihez.

3.2. TANÓRÁN KÍVÜLI LEHETŐSÉGEK

A tanulók környezeti ismereteinek bővítésével, rendszerezésével, az összefüggések feltárásával meg kell alapozni, hogy a középiskolában lehetővé váljon a környezetért, a jövő generációkért felelős viselkedést vállaló személyiség formálása.

Célkitűzések

A választott programok és az alkalmazott módszerek

- fejlesszék a tanuló szociális képességeit
- adjanak lehetőséget új ismeretek megszerzésére (biológiai sokféleség, fenntartható fejlődés)
- rendszerezzék, szelektálják, mélyítsék el a már meglévő ismereteket
- szintetizálják az egyes tantárgyak nyújtotta analitikus ismereteket, tanítsanak rendszerszemléletre
- alakítsanak ki kritikus gondolkodást
- fejlesszék a környezeti harmónia megteremtése érdekében fontos képességeket (pl.: problémamegoldó, konfliktuskezelési képességek, tolerancia, alternatív gondolkodás)
- ösztönözzenek az egészséges, környezetbarát életmód elsajátítására
- alakítsanak ki környezeti érzékenységet, helyes szokásokat, viselkedési normákat
- neveljenek a hagyományok tiszteletére
- mutassanak követendő mintákat
- ösztönözzenek felelősségteljes cselekvésekre (tárják fel, hogy mit tehet a tanuló egyéni életében a környezeti problémák megoldása, megelőzése érdekében); tárják fel a tanulók számára a globális kérdések alapvető gazdasági, társadalmi hátterét, tegyék világossá a tanulók számára, hogy az ember a természet része, és csak akkor van esélye a boldogulásra, ha kész együttműködni környezetével, és nem uralkodni akar felette

Szakkörök – *Környezetvédelmi*: A szakkör a kutató típusú, önállóan vizsgálódni szerető tanulók fejlesztésének nagyon jó színtere. A környezetvédelmi szakkörökön belül lehetnek tematikus szakkörök is (pl.: biokertész, gyógynövény, természetkutató stb.), de a tantárgyakkal megegyező szakkörök (kémia, biológia) munkájába is be lehet építeni a környezeti nevelést.

- *Elsősegélynyújtó, polgárvédelmi*: orvostanhallgató illetve polgárvédelmi szakember segítségével

Tanulói pályázatok – Adjunk ki egy-egy környezetvédelmi problémát, témakört önálló kutatásra, feldolgozásra. A tanulók motiválása történhet kiírásával, a legjobb munkák díjazásával. A születendő munka formája sokféle lehet: szakmai dolgozat, rajz, fotó, film, interjú, irodalmi alkotás.

Tábor – Lehetőleg olyan természetkutató tábort szervezzünk, ahol konkrét gyakorlati problémát oldanak meg a tanulók (pl. monitoring, rekonstrukció, élőhely-térképezés,

mérések stb.). Az életmódtábor, tánc tábor, sporttábor, sítábor, vándortábor az egészségnevelés fontos színtere. A tábor típusától függően fontos az illetékes önkormányzat, szakemberek megkeresése, véleményük kikérése. Lehetőleg ne táborozzunk védett területen, amennyiben ez elkerülhetetlen, a természetvédelmi hatósághoz kell folyamodni engedélyért.

Iskolai átfogó környezetvédelmi programok, projektek – Megszervezhetjük annak kiderítését, hogy mennyire „zöld” az iskolánk. Ennek keretein belül a tanulók felmérést végezhetnek az iskolai víz-, fűtés-, világításrendszerről, az ezzel kapcsolatos költségekről, elkészíthetik a csepegő csapok térképét, kutathatják a hulladék kezelési módjait, az irodaszerek beszerzési módját és egészségkárosító hatásait, felhasznált mennyiségét, a büfé és a menza zöldítési tervét. Az effajta program nagyon hatékony lehet, hiszen egyszerre mozgósít tanárt, diákot, technikai dolgozót és vezetőséget egyaránt.

A környezet- és egészségvédelem jeles napjai. A természet-környezetvédelem és az egészségügy jeles napjairól a tanórákba beépítve illetve külön programokat szervezve emlékezhetünk meg és tudatosíthatjuk a jelentőségüket. A nap jellegének megfelelő vetélkedőt, akciót vagy kirándulást szervezhetünk, illetve pályázatot írhatunk ki.

Február 2.	Vizes Élőhelyek
Március 6.	Nemzetközi Energiahatékonyság Nap
Március 22.	Víz Világnapja
Március 23.	Meteorológiai Világnap
Április 3.	Csillagászati Világnap
Április 4.	Laboratóriumi Állatok Napja
Április 7.	Egészségügyi Világnap
Április 22.	Föld Napja
Április 24.	Kísérleti Állatok Védelmének Napja
Május 8.	Nemzetközi Vöröskereszt Napja
Május 10.	Madarak és Fák Napja
Május 15.	Állat- és növényismeret napja (Magyarországon)
Május 15.	Nemzetközi Klímaváltozási Akciónap
Május 18.	Múzeumi Világnap
Május 24.	Európai Nemzeti Parkok Napja
Május 31.	Dohányzásmentes Világnap
Június 5.	Környezetvédelmi Világnap
Június 8.	Óceánok Világnapja
Június 17.	Világnap az Elsivatagosodás Ellen
Június 21.	A Nap Napja
Június 25.	Barlangok Világnapja
Július 11.	Népesedési Világnap
Augusztus 9.	Állatkertek Napja
Szeptember 16.	Ózon Világnapja
Szeptember 22.	Autómentes Nap
Szeptember 23.	Takarítási Világnap
Október 1.	Habitat Világnap

Október 4.	Állatok Világnapja
Október 8.	Madárfigyelő Világnap
Október 8.	Természeti Katasztrófák Elleni Védekezés Világnapja
Október 10.	Lelki Egészség Napja
Október 15.	Nemzeti Gyaloglónap
Október 16.	Élelmezési Világnap
Október 21.	Földünkért Világnap
Október 31.	Takarékossági Világnap
November 17.	Füstmentes Nap
November 27.	Fogyasztásszüneteltetési Nap
December 1.	AIDS elleni világnap
December 29.	Biodiverzitás Védelmének Napja

Akciók – Egy-egy helyi környezeti probléma megoldására vagy jeles napokon szervezzünk olyan akciókat, amelyek felhívják a lakóhelyünk közösségének figyelmét egy-egy helyi vagy globális környezeti problémára. A megmozdulást szervezhetjük magunk is, de csatlakozhatunk helyi vagy országos környezetvédő szervezetek akcióihoz (pl.: Takarítási világnap, Autómentes nap).

Kiállítások – Rendezzünk iskolánkban nyitott, a nagyközönség által is látogatható környezetvédelmi kiállításokat (pl. szemétszobrászat, természeti értékeket, helyi problémákat bemutató kiállítás). Jó lehetőség a környező iskolákkal való kapcsolattartásra.

Iskolai zöld médiumok – Az iskolai könyvtárban létesítsünk külön polcot a környezeti témakörökkel foglalkozó könyveknek, videofilmeknek, CD-lemezeknek. Ezzel a megoldással a tanulók könnyebben átlátják a rendelkezésükre álló irodalmat, szívesebben kutatnak, olvasgatnak. Ha van rendszeresen kiadott **iskolaújság**, mindig adjunk lehetőséget a diákokat foglalkoztató zöld hírek megjelentetésére. Az **iskolarádió** különösen alkalmas lehet arra, hogy a környezet- és természetvédő csoportok rendszeresen tartsák a kapcsolatot a teljes diáksággal, beszámoljanak munkájukról, ébren tartsák a környezetvédelem gondolatát, fontosságát.

Iskolai kiadvány – Az iskola hírnevét is öregbítheti, ha olyan szakmai kiadványsorozatot jelentet meg, amely színvonalával érdeklődésre tarthat számot. A műhelyekben, egyéni feladatokként végzett munka fontos elismerése, ha azok megismerhetővé válnak a nagyközönség számára.

Média – Fontos, hogy az iskola környezetvédelmi tevékenysége ismert és elismert legyen a helyi, illetve tágabb közösségben. Ezért tartsunk szoros kapcsolatot a helyi médiával, és gondoskodjunk az érdemi események, feltárt problémák, eredmények megismertetéséről.

Tanulmányi kirándulás – Szervezzünk egy- vagy többnapos tanulmányutat egy-egy konkrét téma részletesebb megismerésére, egy-egy terület, táj megismerése céljából. Ellátogathatunk kisebb-nagyobb gyerekcsoportokkal tanösvényekre, nemzeti parkokba, természetvédelmi területekre, vadasparkokba, botanikus kertekbe, múzeumokba.

Iskolai biokert, komposztálás – Ha van lehetőség, ilyen módon nagyon sok tanulót egész évben értelmes környezetvédelmi feladattal láthatunk el. Különösen fontos a városi iskolákban az **iskolakert** kialakítása. Az iskolai (konyhai és tanulói) hulladékot naponta komposztálhatják, elsajátítva ezen keresztül a komposztálás technológiáját, a szelektív hulladékgyűjtés alapjait.

Tanösvény – az iskolakertben, vagy környékén kialakíthatunk tanösvényt, már meglévő, illetve általunk ültetett növények meghatározásával és rövid ismertető készítésével

Zöldesítés: A környezetvédelmi jeles napokhoz kapcsolva vagy önálló programként, a szülők illetve az iskola-közeli (lakótelep) lakosság megnyerésével cserjék, fák ültetésével szépíthetjük környezetünket és a zajtól, portól védhetjük szervezetünket.

Különválogató (szelektív) hulladékgyűjtés – Ha van lehetőség bevonni a helyi hatóságokat, szervezzük meg az egész iskolára kiterjedő szelektív hulladékgyűjtést és elkülönített elszállítást legalább a papírhulladék, a szárazelem, fémdoboz, használt étolaj és a szerves hulladék vonatkozásában. Ezen tevékenység határfoka nagy, hiszen jelentős mértékben kihathat a tanuló tágabb környezetére is.

Vetélkedők, tanulmányi versenyek – Az érdeklődő, ambiciózus tanulókat ösztönözzük arra, hogy vegyenek részt helyi, regionális és országos versenyeken.

Általános iskola 5–6. évfolyam	Kaán Károly Természet és Környezetismereti Országos Verseny
Általános iskola 7–8. évfolyam	Herman Ottó Országos Biológia Verseny
Általános Iskola 5.-8. évfolyam	Balogh János Országos Környezet – Egészségvédelmi Csapatverseny

Városismereti program – A Diákönkormányzattal való együttműködés keretében szervezzünk olyan programokat, amelynek során megismerhetik a gyerekek a szűkebb és tágabb környezet jellemző épületeit, tereit és egyéb objektumait. Az ismereteket vetélkedők illetve kiállítások formájában lehet még jobban rögzíttetni a tanulókkal.

Levegőtisztaság-mérő program (Savas eső mérés, zuzmótérképezés)

Tanulói csoportok végezzék a megfigyeléseket, illetve azok regisztrálását. Az eredmények összesítése, ábrázolása különböző matematikai módszerekkel történhet. A kikövetkeztetett kiváltó okok és környezet-egészségügyi hatások hozzáírásával komoly pályázati vagy kiállítási anyag lehet az eredmény.

Kapcsolattartás külső segítő partnerekkel – Találkozzanak a tanulók a helyi és országos környezet- és természetvédő civil szervezetekkel, ifjúsági tagozatként aktívan be is kapcsolódhatnak ezen mozgalmakba. Szervezzünk a közeli bevásárlóközpont vezetőjének engedélyével próbavásárlást, hogy a tanulók ismerkedjenek a reklámok fogásaival, a fogyasztói szokásokkal. Valamelyik nemzeti park, vagy társadalmi szer-

vezet segítségével szervezzük a gyerekeknek természetvédelmi akadályversenyt. A felügyelőségek, vagy környezetvédelmi cégek bevonásával műszeres vizsgálatokat is végezhetünk (pl. zajszint, talaj-, levegőszennyezettség).

Művészeti csoportok, ünnepségek – Használjuk ki a művészetek iránti érdeklődést. Néhány problémára próbáljuk ráirányítani a figyelmet a művészet eszközeivel. Szervezzük irodalmi műsort (pl. Föld napja, Víz világnapja). Természetes anyagok felhasználásával készítsük el egy környezetbarát lakóház, porta modelljét. Éljük a drámapedagógia korszerű módszereivel is.

Kézműves foglalkozás – A természet adta anyagok (termések, levelek, tollak, csigaházak..) illetve az újrahasznosítható hulladék-anyagok felhasználásával különböző díszeket, kompozíciókat készíthetünk, amelyekből kiállítás vagy vásár is szervezhető (pl.: Karácsonyi vásár)

Diák Önkormányzati nap – Az iskolai programnak mindig lehet környezetegészségügyi része is.

Sportnap – a szülőkkel összefogva egész naposra is tervezhetjük (szombat) és az egészséges ételek, italok, gyógyhatású készítmények vásárával, táncbemutatókkal, egészségügyi állapotfelméréssel is összeköthetjük.

Napközis szabadidős foglalkozások: séta a környéken, termések gyűjtése

DSE szervezések: délutánonként változó évfolyam-összetételben sportversenyek.

Látogatások: állatkertben, múzeumban, botanikus kertben, arborétumban, tanyán, nemzeti parkban, szeméttelen, hulladékégetőnél, szennyvíztisztító telepen, papírgyárban. Ennek során előre megadott szempontsor vagy feladatlap segítségével buzdítsuk a gyerekeket az önálló felfedezésre, az ismeretek önálló feldolgozására.

Előadások – A nagyon jól sikerült környezet-egészségvédelmi tanulói kiselőadásokból illetve a kiírt pályázatok szóbeli védéséből rendezhetünk egy iskolai szintű programot is. A tanulók, tanárok, szülők környezet-egészségügyi nevelésének egyik hasznos módszere amellet, hogy fejleszti a tanulók helyes önértékelését és pozitív megerősítését. Hívhatunk meg ebben a témában jártas szülőket vagy szakembereket, sőt volt tanítványokat is!

Filmklub: környezetvédelmi, egészségügyi problémákat tárgyaló filmek megnézése és utána beszélgetés, véleménycsere.

Szülői értekezletek: utalás a környezet-egészségvédelem néhány fontos elemére.

Szülői fórum: Témák. Egészséges táplálkozás, drogprevenció, lelki egészség, háztartási környezetvédelem.

Kedvezményes növényvásár: A partner-középiskola segítségével tavasszal a lakók motiválása a szebb, virágosabb kiskertek, erkélyek kialakítására.

Erkélyek szépségversenye: Ősszel kapnak oklevelet és jelképes díjat azok a lakók, akiknek kiskertje, erkélye tavasztól ősziig a legszebb, legvirágosabb volt. A zsűrizés és díjazás a tanulók bevonásával történik

Szemponatok a módszerek kiválasztásakor

- alkalmazkodjanak az életkori sajátosságokhoz
- vonjanak be minél több tanulót
- az iskola keretein túl is legyenek hatással
- a természetbe szervezett tevékenységek száma a lehető legtöbb legyen
- alapvetően pozitív szemléletet tükrözzenek, kerüljük a katasztrófedagógiát
- a lakóhelyi vagy közeli konkrét példára alapozzanak, kötődjenek a napi élethez
- nyújtsanak sok élményt a tanulónak
- az érzelmeken át hassanak
- a személyes megtapasztaláson alapuljanak
- együttműködésen alapuljanak (teljes tantestület, egyéb iskolai dolgozók, külső szövetségek, szülők stb.)
- alapozzanak a korosztály kíváncsiságára, versenyszellemére, öntevékenységére, megismerési vágyára, korszerű technikai ismeretére
- legyen bennük sok játékos elem

4. MÓDSZEREK

(A környezeti nevelésben jól alkalmazható módszerek alábbi listája egy műhely közös munkájának eredménye.)

JÁTÉKOK

- Szituációs
- Memóriafejlesztő
- Kombinációs
- Érzékelést fejlesztő
- Ráhangelést segítő
- Bizalomerősítő
- Kapcsolatteremtést segítő
- Drámapedagógia

MODELLEZÉS

- Hatásvizsgálatok
- Rendszermodellezés
- Előrejelző
- Működő modellek készítése, elemzése

RIPORT MÓDSZER

- Kérdőíves felmérés
- Direkt riportok
- Fotóriport

PROJEKT MÓDSZER

- Analízis – akció projektek

TEREPGYAKORLATI MÓDSZEREK

- Terepgyakorlatok
- Táborok
- Térképkészítés
- Egyszerű megfigyelések
- Célzott megfigyelések, mérések

AKTÍV, KREATÍV MUNKA

- Természetvédelmi és fenntartási munkák
- Rekonstrukciós munkák
- Madárvédelmi feladatok
- Szelektív hulladékgyűjtés
- Rend- és tisztasági verseny

KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS

- Csoportszervezés a környezet-egészségügyi nevelés érdekében

MŰVÉSZI KIFEJEZÉS

- Vizuális művészet a környezeti nevelésben
- Irodalmi alkotások
- Zeneművészet
- Fotóművészet
- Táncművészet
- Népművészet
- Esztétikai érzékenység és élmény fejlesztése
- A tanulók önkifejezése a művészetek nyelvén

5. TANESZKÖZÖK

Környezetvédelmi vizsgálódásokhoz:

Víz-és talajvizsgáló készlet, savas eső felfogó tartály, mérőhenger, Petri-csészék, kémcsövek, szűrők, határozók, mikroszkópok, tárgylemezek, fedőlemezek, indikátorok (alumínium, ammónia, kémhatás, nitrát, olaj, ólom, vízkeménység), glicerin, cel-lux.

Elsősegélykészlet alapvető anyag:

10 öntapadó sebtapasz, 3 közepes méretű steril kötszer, 1 nagyméretű steril kötszer, 1 extra- nagy steril kötszer, 1 steril szempárna, 2 háromszögletű kötöző-kendő, 2 krepp kötöző-tekerics, 6 biztosítótű, eldobható műanyag kesztyű, olló, csipesz.

Applikációs képek:

Veszélyes, mérgező, gyúlékony anyagok, radioaktív anyagok, oxidálószer.

6. AZ ISKOLAI KÖRNYEZET

A példamutató iskolai környezet tényezői

- termek, folyosók, mellékhelyiségek, udvar tisztasága és esztétikus kialakítása
- növények, élősarok
- anyag- és energiatakarékos, környezetbarát iskolaműködtetés
- egészséges élelmiszereket árusító iskolai büfé
- gyalogos és kerékpáros közlekedés ösztönzése
- szelektív hulladékgyűjtés
- pedagógusok és technikai dolgozók példamutatása
- iskolai médiumok zöld rovatai

7. KOMMUNIKÁCIÓ

Iskolán belül:

Munkaértekezletek, faliújság, felelősök rendszere (DÖK), egyéni beszélgetések, iskolarádió, isi- és suligyűlések

Iskolán kívül:

Tájékoztató füzet, szülői faliújság, szülői értekezletek, iskolaszék, SzMK-megbeszélések, szórólapok a lakóknak, lakógyűlések, kábel-tv, helyi újság, önkormányzati nyílt ülések, elektronikus levelek, faxok, levelek

8. MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS / MINŐSÉGELLENŐRZÉS

A környezeti nevelés pedagógiai céljai, feladatai, illetve előírt követelményei határozzák meg azokat a tartalmakat, melyek értékelése a feladatunk. Nevelő tevékenységünk során – mint azt a korábbi fejezetekből láthattuk – szakítani szeretnénk a passzív befogadás, a konvergens gondolkodás egyeduralma, a beszűkítés, az uniformizálás rossz gyakorlatával. Az értékmegőrzésre, az értékteremtésre és értékátadásra vállalkoztunk, a gyermek teljes személyiségét fejlesztjük.

A pedagógus környezeti nevelési gyakorlatának színvonalát minősíthetjük az alábbi elvárások megítélésével.

- Rendelkezzenek mindazon ismeretekkel, szakmai hozzáértéssel és személyiségvonásokkal, amelyek a környezettudatosság és az együttélési morál alakítása során mintaként szolgálnak.
- Felkészülésüket hasssa át az együttműködésre törekvés.
- Törekedjenek fenntartani az egyensúlyt a személyiség szabadsága és a munkavégzés rendje között.
- Tanulóik számára jól szervezett tevékenységek során biztosítanak sokoldalú, személyes tapasztalatszerzési lehetőséget és kommunikációs helyzetet.
- Adjanak alkalmat az önálló elemzés, szabály, sejtés tanulói megfogalmazásának.
- Segítsék a szabály, összefüggés, megállapítás napi élethelyzetekben megjelenő példáinak és a szükségszerűségek felismerését.
- Olyan lehetőségeket biztosítsanak, hogy a tananyag legyen természetes valóságában tanulmányozható, és élményt nyújtson.
- Szervezzék meg az egyéni és kooperatív tanulás formáit, biztosítsák a differenciálás lehetőségeit a képességek fejlesztésének folyamatában.
- A rendszerszemléletű gondolkodás kialakulását célozza meg.

A tevékenységek szervezése és koordinálása során biztosítsák:

- a tanulói kíváncsiság megőrzését;
- az aktivitás fenntartását és megerősítését;
- a belső motivációs bázis fejlesztését;
- az általános és különleges adottságok felismerését, fejlesztését;
- a megismerő és rövid úton célravezető stratégiák felismerését, lehetőségeit;
- a tanuló jogát véleményének megfogalmazására, a tévedésre, elgondolásainak módosítására, az új utak keresésére;
- az igények kialakulását a gondolatmenetek elemzésére; a problémamegoldás folyamatának tudatos tervezésére, megvalósítására és a szükséges következmények számbavételére is.

Ellenőrző-értékelő tevékenységünk szempontjai:

- Az ellenőrzés bizalomra épüljön, és az elért tudásszint megismerésére irányuljon. Ennek alapján lehetséges a további célmeghatározás.
- Mindig biztosítsuk a javítás lehetőségét, mely tükrözze a következetes igényességet.
- Az értékelés során a nevelő körültekintő, lényegre irányuló, tárgyilagos, egyértelmű információkat adjon, mely tükrözi a fejlődés irányát és fokát, minősítve a személyes előrehaladást és határozott instrukciókat adva a továbblépéshez.
- Fontos az összefüggések meglátásának segítése.

A környezet-egészségvédelmi nevelés eredménye nem mérhető olyan egzakt módon, mint a tantárgyi tudás. Az sem egyértelmű, hogy mi tekinthető az iskolai és mi a családi nevelés eredményének! A fejlődés folyamatos követése és az iskolai célokkal történő összevetése alapvető nevelői kötelesség. Tanulóink neveltségi szintje és beállítódásának értékelése magatartásuk és szorgalmuk minősítéseként jelenjék meg.

Eredményvizsgálatunk

- egyes tanulók esetében

- az iskolai cél- és értékrendszer megvalósulására
- a szociális képességek alakulására
- a beállítódások és értékorientáció fejlődésére
- a csoporthelyzet megismerésére
- a konfliktuskezelés módjára irányul.

- osztályközösségek esetében

- a csoportviszonyok alakulásának
- a közvéleménynek, a morális gondolkodásnak
- az informális kapcsolatrendszernek
- a tevékenységrendszernek a megismerésére irányul.

Eredményvizsgálati módszereink a következők lehetnek:

- folyamatkövető megfigyelés
- célzott megfigyelés
- helyzetfelmérés (szociometriai vizsgálat)
- tevékenységelemzés
- egyéni és csoportos megbeszélés, interjú.

A nevelői követelmények teljesítéséről az intézmény belső ellenőrzési szabályzata részletes előírásokat tartalmaz.

Választott módszereink lehetnek:

- a személyiségjellemzők és a feladatellátás minőségének megfigyelése
- spontán és irányított személyes beszélgetések
- írásos felmérés, illetve kérdőíves vizsgálat
- nevelői teljesítmény és dokumentáció elemzése
- a helytállás aktivitásának és minőségének követéses vizsgálata

9. TOVÁBBKÉPZÉSEK

Belső: nevelési értekezletek, tanfolyamok

Külső: kerületi, fővárosi, országos konferenciákon (TKTE, KOKOSZ, MKE, MBT) rendezvényeken való részvétel. Akkreditált továbbképzéseken való részvétel

10. MELLÉKLETEK

Irodalomjegyzék

Adorján Rita: Magonc. 1998, Mecseki Erdészei Rt.

Agárdy Sándor: Erdei iskola. Tornospálcán, 1994, Aqua.

- Agárdy Sándor: Praktikum az óvodai és az általános iskolai környezeti neveléshez mindenkinek. 1995, Aqua.
- Béres Mária: Az erdőből jöttünk. 1994, Független Ökológiai Központ.
- Budayné Kálóczi Ildikó, Sára Endréné: Rácsodálkozás a természetre. A helyi értékek jelentősége a környezeti nevelésben. 1994 TKTE
- Cornell, J.: Kézenfogva gyerekekkel a természetben. 1998, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület.
- Csonka A. – Fésű J. Gy. (szerk.): Zöld hálózat. 1997, Ökológiai Kultúra Fejlesztésért Alapítvány.
- Gulyás Pálné – Láng Edit – Vízy Istvánné: A természetvédelem, környezetvédelem bevezetése a nevelésbe. 1994, 1998, TKTE.
- Gulyás Pálné (szerk.): A környezeti nevelési program, a környezetpedagógiai szakértői tevékenység megalapozása. Készítsük el az óvoda, iskola környezeti nevelési programját. 2003 TKTE
- Gulyás Pálné (szerk.): Környezetvédelmi oktatás szakértői tevékenység elméleti és gyakorlati megalapozása. 1998, TKTE.
- Havas Péter (szerk.): A környezeti nevelés gyökerei Magyarországon. 1996, Körlánc-Infogroup.
- Havas Péter: Környezeti nevelés Európában. 1999, Körlánc.
- Hegedűs Gábor (szerk.): Projekt módszer I–II. 1998, Hírös Akadémia.
- Hortobágyi Katalin: Ahol a fáktól jobban látni az erdőt. Altern füzetek 6.
- Hortobágyi Katalin: Projekt kézikönyv. Altern füzetek 1.
- Horváth Attila: Kooperatív technikák – Altern füzetek 7. IFA.
- Lehoczky János: Iskola a természetben, avagy a környezeti nevelés gyakorlata 1998, Raabe
- Jónás Ilona (alk.szerk.): A környezeti nevelés és a földrajztanítás. 1998, Földrajztanárok Egylete.
- Juhász-Nagy Pál – Zsolnai László: Humánökológia. 1992, ELTE.
- Juhász-Nagy Pál : Vázlatok az ökológiai kultúra tematikájához. 1993, TKTE.
- Kárász Imre (szerk.): Környezetünk vizsgálata. 1993, NSZI.
- Kárász Imre: Ökológiai és környezetvédelmi alapismeretek. 1990, Typotex Kft.
- Kerettantervi útmutató a környezeti nevelés helyi szintű tervezéshez (szerk.) Czippán Katalin (Internet: www.konkomp.hu)
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: Az egészségi állapot társadalmi, magatartási, életmódbeli meghatározói Ezredforduló 2001/4
- Kökény Mihály - Dura Gyula: Környezet-egészségügy Ezredforduló 2002/4 szám
- Könczey Réka – Nagy Andrea: Zöldköznapi kalauz. 1997, Föld Napja Alapítvány.
- Környezeti Nevelési SzerTár: Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, 1998
- A környezeti nevelés fogalma. Disinger, Monroe
- Környezeti nevelés a városban. Frank, Zamm
- Környezeti nevelés a tantervekben. Monroe, Cappaert
- Környezeti témák a tanórán. Pennock, Bardwell
- Környezeti nevelési segédletek értékelése. Tourtillet, Britt
- Közoktatási törvény 2003. OM
- Legány András (szerk.): Környezeti nevelés a táborban. Réce-füzetek 2. 1993, Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért.
- Lehoczky János: Hasznoskönyv. 1997, Környezetgazdálkodási Intézet.

- Lehoczky János: Iskola a természetben, avagy a környezeti nevelés gyakorlata. 1998, Raabe.
- Moser – Pálmai: A környezetvédelem alapjai. 1992, Tankönyvkiadó.
- Nagyné Horváth Emília: Egészségtan Helyi kerettanterv. Apáczai Kiadó 2001
- Nagyné Horváth Emília: Tanári kézikönyv a 6. osztályos Egészségtan tanításához Apáczai Kiadó 2002
- Palmer, Joy – Neal, Philip: A környezeti nevelés kézikönyve. 1998, Routledge – Körlánc – Infogroup.
- Pennock – Bardwell: Környezeti témák a tanórán. 1998, Környezeti Nevelési Egyesület.
- Réce füzetek: Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért
 Kisiskolások környezeti nevelése (szerk.) Havas Péter 1993
 Környezeti nevelés a táborban (szerk.) Legány András 1993
 Környezeti nevelés a szakkörön (szerk.) Szerényi Gábor 1994
 Környezeti nevelés az erdei iskolában (szerk.) Hortobágyi Katalin
- Rohwedder – Alm: Számítógép a környezeti nevelésben: multimédia és hálózati tanulás. 1998, Környezeti Nevelési Egyesület.
- Scheibert F. (szerk.): A környezeti nevelés és a helyi tanterv. 1997, Infogroup.
- Sípos Imréné: Iskolavezetés és környezeti nevelés. 1998, Körlánc.
- Tanulmányok a környezetegészség nevelés köréből KvM 1999.
- Tourillot – Britt: Környezeti nevelési segédletek értékelése. 1998, Környezeti Nevelési Egyesület.
- Vásárhelyi Tamás – Victor András (szerk.): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. 2003, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület.
- Vásárhelyi Tamás: A városban. Városi környezet és környezeti nevelés. 1998, Körlánc.
- Vásárhelyi Tamás: Szitakötészet. 1994, Független Ökológiai Központ.
- Vida Gábor – Gulyás Pálné – Tóth Albert (szerk.): Kultúra – Nevelés, Oktatás – Környezet. 1999, TKTE.

A programot a Herman Ottó Környezetvédelmi Oktatóközpont tevékenysége alapján összeállította:

Nagyné Horváth Emília

[Vissza a tartalomjegyzékhez](#)

Környezeti nevelési program természeti környezetben lévő általános iskolák számára

1. ALAPOK

1.1. TÖRVÉNYI HÁTTÉR

A törvényi háttér leírását ld. a *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!

1.2. HELYZETKÉP

1. Belső: az iskola

Egy konkrét helyzetkép az iskola jelenlegi helyzetéről. Ez magába foglalja az iskola előéletét, hagyományait, épületének, tárgyi és személyi adottságainak kifejezetten környezeti nevelési szempontú számba vételét és elemzését.

- Előélet, hagyományok:
  - Az iskolának milyen előélete van a környezeti nevelés terén, rendelkezik-e már olyan hagyományokkal, melyek kifejezetten a környezeti nevelést szolgálják (pl. van iskolakertje, részt vesz a falutakarításon, gyűjt papírt, részt vesz a falu hagyományőrző műsorain stb.)?
  - Vannak-e olyan hagyományai, melyek burkoltan tartalmaznak környezeti nevelési célokat, vagy a későbbiekben beépíthetők környezeti nevelési célok a programba (pl. iskolanap, Kihívás Napja stb.)?
  - Értékeljük ezek hatékonyságát! Érdemes-e megtartani a programot, átalakítani, továbbfejleszteni vagy inkább más programot érdemes helyette kitalálni?
- Épület és berendezése:
  - Az épületet felépítő anyagok
  - Az iskola világítása, fűtése, szigetelése mennyire energiatakarékos?
  - Megvannak-e a megfelelő termek, szobák (pl. a gyerekek használhatják-e a konyhát, van-e műhely, megfelelő tornaterem, étkező, közösségi terem, gyerekek számára is használható könyvtárszoba, klubhelyiség, szakköröknek megfelelő terem), termék mérete, fényviszonyai, sötétíthetők-e, megfelelő-e a hőmérséklet?
  - Mosdók viszonyai: megfelelő-e a mennysége, állaga, higiénias viszonyai
  - Barátságos-e az iskola épülete, a gyerekeknek jó érzés-e bemenni (pl. folyosón van-e dekoráció, vannak-e tárlatok, faliújságok, tablók, növények, padok stb.)?
  - Kihelyezhetők-e a gyerekek munkái: vannak-e tárlók, faliújságok, egyéb lehetőségek?
  - A gyerekek számára kényelmesek-e a padok? Vannak-e szekrények, vagy valamilyen más lehetőség, ahova személyes holmijaikat tehetik?

- Milyen az iskola technikai felszereltsége: televízió, videomagnó, magnó, CD lejátszó, írásvetítő, diavetítő, epizskóp, számítástechnikai felszerelés, szerzőszámok, kézműves eszközök stb.?
- Étkeztetés:
  - Étkező leírása és elemzése környezeti nevelési szempontból.
  - Az iskolában főznek, vagy hozzák az ételt valahonnan és csak melegítő konyha van?
  - Teríték, terítési szokások, étkezési eszközök anyaga, kinézete
  - Ételek minősége, tartalmassága, megfelel-e a gyereketkeztetés elvárásainak, törekszik-e az egészséges ételek túlsúlyára
  - Étkezési szokások, önkiszolgálás, kiszolgálás, hány gyerek fér az étkezőbe stb.
- Iskola udvara:
  - Zárt vagy nyitott?
  - Parkos jellegű vagy lebetonozott?
  - Vannak-e padok?
  - Van-e kert vagy lehetőség a kialakítására, vannak-e fák stb.?
  - Van-e a kertben sportolásra, játékokra lehetőség (sportpályák, nagyobb nyílt területek stb.)?
  - Specialitások (pl. a mi iskolánk udvarában patak folyik és nincs kerítés).
- Iskola büfé:
  - Van-e?
  - Ki működteti?
  - Milyen árukat lehet kapni? Környezetbarátak, az egészséges étkezést szolgálják-e a termékek?
- Egyéb:
  - Milyen tisztítószeret használ az iskola? Ezek környezetbarátak-e?
  - Van-e szelektív hulladékgyűjtés?
  - egyéb specialitások

2. Külső: a település és a régió, a helyi értékek

A környezeti nevelés szempontjából különösen fontos, hogy az iskola „nyitott” legyen, azaz szerves, integráns részét képezze az adott lakókörzetnek, településnek, régióknak. A környezeti nevelés megtervezésekor kiemelt figyelmet kell fordítani a település (falu, kerület, kistérség, régió) természeti és társadalmi-kulturális jellegzetességeire, adottságaira; a helyi értékek és gondok feltérképezésére. Külön feladat ezeknek a helyi értékeknek, adottságoknak az iskolai programba (és konkrétan a tantervekbe) való beépítése mind a tanítás tartalmát, mind a hozzá rendelt tevékenységrendszerrel illetően.

- A falu természeti, társadalmi, gazdasági helyzete
  - helyzete (pl. sík területen, hegyvidéken terül el, elzárt vagy átmenő forgalmú), mekkora, mennyi a lakossága, kik lakják (nemzetiségek), mivel foglalkozik a lakosság; település jellege (pl. „alvóváros”)
  - hagyományai környezeti nevelési szempontból
  - Van-e szelektív hulladékgyűjtés, kihelyezett szeméttárolók, szeméttlerakó: legális és illegális.

- óvodák, iskolák, közintézmények: művelődési ház, mozi stb.
- múzeumok (pl. tájház), természeti és/vagy kulturális értékek (pl. védett fa, fásor, park, kastély, várrom, templom stb.)
- közlekedési lehetőségek, specialitások (pl. van e kerékpárút)
- helyi (nem civil vagy civil) szervezetek, melyek tagjai bevonhatók a környezeti nevelésbe
- Régió jellemzése:
  - felszínformái: sík terület, hegyvidék, dombság
  - Vannak-e területei természetvédelem alatt, esetleg nemzeti parkhoz tartozik.
  - jellege (pl. iparkörzet, mezőgazdasági körzet, nagyváros közelsége, ökofalvak, nagy történelmi múlttal rendelkező régió stb.)

1.3. ERŐFORRÁSOK

Határozzuk meg mindenkinek a szerepét a környezeti nevelésben! Fogalmazzuk meg elvárásainkat velük szemben környezeti nevelési szempontból!

1. Belső személyi erőforrások

- Pedagógus:
  - tantárgyában segít a környezeti nevelési célok megtalálásában, tantárgyába beépíti ezeket, tanmenetében jelöli, tanmenetéhez tartja magát
  - odafigyel példamutató magatartására
  - részt vesz a környezeti nevelési programokon, segít azok szervezésében stb.
- Diák:
  - részt vesz a környezeti nevelési programokon
  - magatartásával, aktív részvételével elősegíti a környezeti nevelési célok megvalósulását stb.
- Irodai alkalmazottak:
  - tartsák be ők is a hulladékkezelés, energia- és vízgazdálkodás gyerekek számára is előírt szabályait,
  - munkavégzésük, életük legyen példamutató
- Technikai dolgozók:
  - vegyenek részt azokban a környezeti nevelési feladatokban, amelyekben szükség van a segítségükre (pl. madárkalács készítés, saláták, gyümölcssteak készítése, terítés szépsége, madárodú készítés, szelektív hulladékgyűjtők megfelelő ürítése stb.)

2. Külső személyi erőforrások

- önkormányzat, iskolaszék, szülők, lakosság, civil szervezetek, egyéb partnerek stb.

Készíthetünk egy táblázatot: kivel milyen kapcsolatban szeretnénk lenni, kitől mit várunk el, mi miben segíthetünk nekik, a kapcsolattartásnak mik a feltételei, ki lesz a felelős kapcsolattartó stb. (ld. a *Környezeti nevelési program gimnáziumok számára* c. fejezetben!)

3. Anyagi források

A szükséges anyagi erőforrások megtervezése a költségigényes tanulásszervezési módoktól az épület környezetbarát módon való működtetésének feltételeiig mindenre terjedjen ki.

Azokat a környezeti nevelési programokat és célokat, melyeket a kötelező tanórai (hagyományos és nem hagyományos) keretek keretekbe építünk be a kormányzat az önkormányzatokon keresztül támogatja. Ezért fontos

- Állami források: KvVM pályázata (KAC), OM pályázatai, közös pályázat, pl. erdei iskolák támogatása.
- Önkormányzati és nemzetközi források: működési támogatás, magánalapítványi, EU-s támogatások
- Magánforrások: alapítványok, szponzorok
- Egyéb bevételek: pl. hulladékgyűjtésből származó bevétel, megtakarítások, vállalkozások stb.

2. ALAPELVEK, CÉLOK

2.1. ALAPELVEK, JÖVŐKÉP, HOSSZÚ TÁVÚ CÉLOK

Az ember környezetéhez hozzá tartozik mind a természetes, mind az épített és a társadalmi környezet. Ezért a környezeti nevelés olyan személyiségformálást jelent, melynek során az ember felismeri a természeti, társadalmi, gazdasági jelenségek kölcsönös voltát, helyét és szerepét e környezeti rendszerben. Kialakítja az emberekben azokat az új környezettel kapcsolatos magatartási és életviteli mintákat, melynek során a társadalom környezetért felelős személyiségeivé válnak. Ennek céljából fontos biztosítani mindenki számára azt a lehetőséget, hogy elsajátíthassa a környezet megvédéséhez szükséges tudást, készséget, értékrendszert, pozitív érzelmi hozzáállást, elkötelezettséget.

A környezetben minden mindennel összefügg, ezért szerencsés, hogy a környezeti nevelés *rendszer-szemléletű, holisztikus* látásmódú, lehetővé teszi az egésztől a részek felé való megismerést, több tudományterület összekapcsolását. A környezeti nevelés élethosszig tartó folyamat, nemcsak az iskolában folyik, hanem az élet más színterein is (család, óvoda, más intézményes és intézményen kívüli terület).

A környezeti problémák igazából soha nem helyi jellegűek, mindig tágabb környezetre hatnak, mégis érzelmileg fontos, hogy a környezeti nevelés *helyi* problémákra, a helyi természeti-társadalmi jellemzők megismerésére támaszkodjon, miközben megláttatja ezek *globális* összefüggéseit. Az aktuális problémák szemléletformáló hatásán keresztül eljut a gyermekekben a jövő iránti erkölcsi felelősség kialakításáig. Cél olyan emberek nevelése, akik a természetes és a társadalmi környezet szépségeire nyitottak, ezeket tudják értékelni, majd a természettel harmonikusan tudnak együtt

élni, életvitelüket harmonikusan tudják vezetni, ezért a nevelésnek a valóságos életben kell gyökereznie.

A problémák egyedül nem megoldhatók, ezért a környezeti nevelés fontos célja az *együttműködésre nevelés*, az egymásra odafigyelés, az egymás iránti szeretet kialakítása, a társadalomba való beilleszkedés képességének kifejlesztése.

A jövő problémái sok esetben még előreláthatatlanok, ezért fontos feladata a környezeti nevelésnek a kreativitás, az önálló ismeretszerzés és kritikus, *problémamegoldó* gondolkodás képességének kialakítása, fejlesztése.

2.2. KONKRÉT CÉLOK ÉS FELADATOK

Példák a Dunakanyar Erdei Általános Iskola céljaiból.

- A gyermekekben hajlandóságot ébreszteni az aktív részvételre, kialakítani a tenni akarást a problémák megoldására, kifejleszteni az eredményes konfliktuskezelés cselekvő képességét, aktivitást és jó együttműködést.
- Érzékennyé tenni a gyerekeket a harmonikus környezet szépségének befogadására, élvezetére.
- Segíteni a környezeti folyamatok, összefüggések megértését, a környezettudatos életvitel kialakítását, lehetővé tenni a természet teljességének, osztatlan egységének megérzését, az ehhez kötődő pozitív emóciók megélését, a környezetérzékenység javulását.
- Megvalósítani a helyes döntések meghozatalához szükséges ismeretek átadását, a magatartások, viszonyulások, értékrend, pozitív jövőkép és környezeti etika kialakulásához nélkülözhetetlen élmény-helyzetek biztosítását.
- Lehetővé tenni a problémák, jelenségek sokoldalú megközelítésének, látásmódjának kialakítását.
- Felkészíteni a gyerekeket, hogy ha lehetőségük van választani, dönteni akkor a környezetkímélő termékeket, technológiákat részesítsék előnyben. Kialakítani a gyerekekben a károsodásokat megelőző gondolkodás, megismertetni a gyerekekkel a takarékos és mértékletes életvitel lehetőségeit.
- Kis létszámú osztályok fenntartása, ahol a pedagógusok jobban oda tudnak figyelni a gyerekek előrehaladására, problémáira. A kis létszám lehetővé teszi, hogy felfedezzük a gyerekek bizonyos irányú tehetségét, és módunkban áll érdeklődési körüknek megfelelően terelgetni őket azon az úton, melyen tehetségüket kibontakoztathatják. A kis közösségi létszám lehetővé teszi a könnyebb együttműködést, a szereteten alapuló nevelés szolgálatát.
- A jelenségek természettudományos összefüggéseit bemutató tantárgyak emelt óraszámában jelennek meg a kerettantervben.
- A környezeti nevelés beépítése a természettudományokon kívüli tantárgyakba (technika-életvitel, történelem, társadalomismeret-etika, művészeti tárgyak), ez lehetővé teszi, hogy az összetett és bonyolult környezeti jelenségeket, folyamatokat könnyebben megértsük több tudomány eredményeinek felhasználásával, a sokoldalú megközelítéssel.

- A valóságos természeti és humán környezet megtapasztalását biztosító programok: erdei iskola, témahét, jeles napok megünneplése, terepi foglalkozások a természetismeret és a környezetünk és egészségünk tantárgy keretében (ez iskolánkban egy speciális tantárgy).
- Konkrét természetvédelmi és környezetvédelmi oktatás a felsőbb évfolyamokon a természetismeret tantárgy (ez iskolánkban egy speciális tantárgy, mely nem egyezik meg a kerettantervben szereplő 5-6. osztályban tanítandó tantárggyal, de holisztikus jellege van) keretében.
- Ökológiai szemlélet tükröződése a természetes életközösségek sokféleségének megfigyelésével, a környezetben bekövetkező változások nyomon követésével, az élőhelyek megóvásával, megfelelő irányítással történő természetvédelmi tevékenységgel.
- A gyermekek környezetóvó, javító tevékenységének szervezésekor bekapcsolódás különböző természetvédelmi szervezetek (pl. Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságának kihelyezett irodája, Madártani és Természetvédelmi Egyesület Pilisi Csoportja), a Pilisi Parkerdő Rt. és az önkormányzat munkájába.

3. TANULÁSSZERVEZÉSI ÉS TARTALMI KERETEK

3.1. TANÓRAI KERETEK

A tanórai tartalom a tanulók számára a kötelezően elsajátítandó tartalmat jelenti. Ennek szervezési formája lehet

- hagyományos, mely alatt a 45 perces tanórákat értjük, illetve
- nem hagyományos tanóra, ami lényegében a komplex (kereszttantervi, tantárgyközi) foglalkozásokat öleli fel, s mint ilyen kiemelkedő jelentőségű a környezeti nevelés szempontjából (pl. projekt módszer, erdei iskola, témanap-témahét, terepgyakorlat stb.) Ezek olyan tanulásszervezési formák, amelyeknek éppen az az egyik meghatározó jellege, hogy nem tanórakeretben történnek.

Hagyományos tanórai foglalkozások

A nemzeti alaptanterv és a kerettanterv lehetőségeit kihasználva – a tantárgyi programokból kiindulva – meg kell határozni a környezeti nevelési tananyagot. Minden tantárgyba próbáljuk beépíteni a környezeti nevelés célkitűzéseit. Jelenjenek meg a környezeti nevelési programban itt az egyes tantárgyak elvárásai, céljai környezeti nevelési szempontból. A helyi tanterv megírásakor is törekedjünk rá, hogy az egyes tantárgyak célkitűzéseinél jelenjenek meg a környezeti nevelési célok is.

Meg lehet állapodni abban, hogy a tanárok a tanmenetben jelöljék valamilyen módon azokat az órákat, amelyek tananyaga szorosan kapcsolódik a környezeti nevelési célkitűzésekhez.

A tanórán a tananyagon kívül még sok apróság is nevel a környezet megóvására, környezetbarát életmódra.

Alább az egyes tanórákon megvalósítható környezeti nevelési célok, feladatok szerepelnek, ezeket érdemes átgondolni, mit tart az iskola belőle megvalósíthatónak, lehet belőle válogatni, új ötleteket hozzá tenni.

„A céloknak megfelelő feladatok, tevékenységek konkrét meghatározása, minél részletesebb felsorolása, bemutatása nemcsak az áttekinthetőség, a könnyebb gyakorlati alkalmazás, hanem a finanszírozás miatt is nagyon fontos. A tantestületnek el kell döntenie, hogy milyen módon kívánja megvalósítani feladatait, milyen területek azok, amelyek leginkább szolgálják a kitűzött célokat, és nem utolsósorban, hogy melyek azok a területek, amelyekhez az erőforráslistában talál megfelelőt, vagy van reális esélye a megszervezésre.” (Iván Zsuzsanna: *Hogyan készítsük el az iskolai környezeti nevelési programot?*)

Lehet önálló tantárgyat is létrehozni a környezeti nevelési tartalmak oktatására, de ha az iskola egészét nem hatja át a környezeti nevelés szelleme, nem érjük el vele célunkat.

Például iskolánkban konkrét természetvédelmi és környezetvédelmi oktatás folyik a felsőbb évfolyamokon a természetismeret tantárgy (ez iskolánkban egy speciális tantárgy, mely nem egyezik meg a kerettantervben szereplő 5-6. osztályban tanítandó tantárggyal, de holisztikus jellege van) keretében.

(Az egyes tantárgyak környezeti nevelési lehetőségeit, feladatait ld. a *Környezeti nevelési program gimnáziumok számára* c. fejezetben!)

Nem hagyományos tanórai foglalkozások

Kötelező tananyag elsajátítása nem hagyományos (45 perces) órakeretek között is történhet. Néhány példa szerepel itt az ilyen típusú tanítási-tanulási keretre. Ezek a környezeti nevelés céljainak kitűnően megfelelnek:

- Erdei iskola: „Az erdei iskola olyan többnapos, szorgalmi időben megvalósuló, a szervező intézmény székhelyétől különböző helyszínű, környezethez illeszkedő nevelési-tanulásszervezési egység, melynek során a tanulás folyamatát – a tanulói képességek fejlesztését és a tananyag elsajátítását – a tanulók aktív, együttműködő, cselekvő (kooperatív-interaktív) megismerő tevékenységére építik. az ismeretszerzés folyamatában elsősorban tanulási technikákra helyezi a hangsúlyt. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosán és szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített és szociokulturális környezetéhez. Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció.” (Lehoczky János)

- Téma nap – témahét: Iskolánkban évek óta tartunk egy őszi témanapot és két tavaszi témanapot. Ilyenkor választunk egy témát, melyet projektmódszerrel dolgozunk fel, korosztályoknak megfelelően. Témahétnek felel meg az ősszel tartott Erdők Hete, melynek fontos szerepe van a Pilisi Parkerdő Rt.-vel való kapcsolattartásban. Ezen a héten dolgozzuk fel a fákkal, erdővel kapcsolatos tananyagokat, mind a természettudományos, a művészeti, mind a magyar nyelv és irodalom (versek, más szövegek feldolgozása), idegen nyelvi tantárgyakból.
- Jeles Napok: Ide a hagyományosan, minden évben megtartott, állandó programmal rendelkező jeles napokat vegyük listára, melyen kötelező tananyagot sajátítottunk el. Iskolánkban ilyen a Víz Világnapja, a Madarak és Fák Napja.
- Terepgyakorlatok: Nagyon jó módszer például az 5-6. évfolyam számára, Magyarország élőhelyeinek, ezek élővilágának megismerésében. Iskolánkban a vizek élővilágáról szóló tananyaggal kapcsolatos ismeretek elmélyítése mindig egy tóhoz szervezett terepgyakorlat keretében történik.
- Nem a tanteremben tartott óra: Iskolánkban a háziállatfajták oktatásánál meglátogattunk egy gazdasági udvart. A Visegrádhoz kapcsolódó történelmi tananyagok tanulásánál lehetőségünk nyílik a műemlékek, múzeumok meglátogatására, és itt a tananyag feldolgozására.

3.2. TANÓRÁN KÍVÜLI LEHETŐSÉGEK

- szakkör
  - önképzőkör
  - fakultáció
  - gyűjtőmunka
  - diákkonferencia
  - fórum
  - vetélkedő
  - disputa
  - nyári tábor
  - kézműves foglalkozás
  - színház, mozi
  - akciók, kampányok
  - kirándulás, túra
  - tanulmányút
  - múzeum, állatkert látogatása
  - állatház fenntartása
  - pályázatokon való részvétel
  - iskolakert
  - madárbarát kert
  - hulladékgyűjtés
  - nemzetközi projektek (BIESEL, savas eső)
  - kiállítás (készítés, megtekintés)
  - települési környezet szépítése
  - köztéri demonstráció
- tanösvény kialakítása

4. MÓDSZEREK

Használhatunk hagyományos módszereket, de a környezeti nevelés szempontjából sokkal hatékonyabbak az élményalapú, tevékenység alapú, érzékenyítő, interaktív módszerek. Törekedni kell ezek minél sokoldalúbb alkalmazására.

(A módszerek felsorolását ld. a *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!)

5. TANESZKÖZÖK

- Tankönyvek, nyomtatott és elektronikus anyagok, természetismereti könyvek, mesekönyvek, játékgyűjtemények, hírlevelek, folyóiratok, természetfilmek, dokumentumfilmek, diasorozatok, plakátok.
- Térképek, tájékozási eszközök (iránytű, tájoló), modellek, tablók.
- Fizikai, kémiai mérésekhez megfelelő eszközök, anyagok, biológiai vizsgálatokhoz szükséges eszközök, anyagok (nagyító, mikroszkóp, bonckészlet stb.).
- Játékokhoz szükséges felszerelések (labda, szembekötő stb.)
- Anyagok és eszközök a kézműves foglalkozásokhoz, gyakorlati természetvédelemhez (papír, ragasztó, írószerszámok, faanyag stb.)
- Eszközök és anyagok az életvitel és gyakorlati ismeretek környezeti nevelési célkitűzéseihez (pl. megfelelő szerszámok)

6. AZ ISKOLAI KÖRNYEZET

1. Az iskolaépület és működtetése

A helyzetelemzésben kiderült, milyen az iskola jelenlegi állapota, képe, és az is, hogy ez mit jelent környezeti nevelési szempontból. Ennek a fejezetnek az a célja, hogy átgondoljuk, mi az, amit változtatni szeretnénk és tudunk (van rá lehetőség, megoldható pénzügyileg is), hiszen az iskolai környezet is jelentős hatást gyakorol a gyerekek személyiségének formálódására. Meg kell próbálni olyan körülményeket létrehozni, mely lehetővé teszi, hogy a gyerekek örömmel érkezzenek az iskolába, úgy érezzék, hogy az iskola értük van.

Néhány ötlet ehhez:

- Ügyeljünk az iskola esztétikusságára, a termek, folyosók ne kongjanak az ürességtől, legyenek faliújságok, színes tablók, tárlók, ahol a gyerekek műveit is kiállíthatjuk. Adjuk meg a lehetőséget, hogy a gyerekek maguk is részt vehessenek környezetük szépítésében.

- Legyenek az iskolában megfelelő termek, helyiségek, ügyeljünk a világosságra és a megfelelő hőmérsékletre.
- Az iskolaudvar zöldítése: próbáljunk minél több zöld területet csempészni az iskola udvarára. Törekedjünk rá, hogy legyen minél több fa. A mi iskolánkban minden Madarak és Fák Napján az első osztályosok ültetnek egy fát, melyet attól kezdve ők gondoznak. Létrehozhatunk virágos kertet, sziklakertet, melyet a gyerekek szívesen gondoznak. Helyezzünk el padokat is az udvaron, hogy a gyerekek le tudjanak ülni, mert sokszor azért nem mennek ki szívesen az épületből, mert nem tudnak hol beszélgetni.
- Iskolakert létrehozása – biokertészkedés
- Hulladékkezelés: Szervezhetünk az iskolában szelektív hulladékgyűjtést, bár a falvak nagy részében még nincs megoldva a szelektív hulladékgyűjtés, ezért csalódást okozhat a gyerekekben, ha látják, hogy az iskolában szétválogatott hulladék végül egy helyre kerül. Papírgyűjtést viszont lehet rendezni, és megszervezni a MÉH-be való elszállítását. A papírt és a szerves hulladékot gyűjtsük külön. A papírt begyűjtésre használhatjuk a fatüzelésű kazánoknál, a szerves hulladékot pedig komposztáljuk. A papírgyűjtőket és a szerves hulladékgyűjtőket a gyerekek készítették. A komposztot az iskolakertben használjuk fel.
- Energiagazdálkodás, vízgazdálkodás: nyílászárók megfelelő szigetelése, energiatakarékos izzók beszerelése, víztakarékos WC tartályok felszerelése. Persze fontos, hogy a gyerekek is figyeljenek oda, hogy a villanyok le legyenek kapcsolva ott, ahol nem tartózkodnak, a csapok megfelelően legyenek elzárva stb.

2. Az iskola életvitele

Az iskola mindennapi életét is meg kell tervezni a környezeti nevelés szempontjából.

- Pedagógusok, iskola dolgozóinak példamutató magatartása (tartsák be ők is a hulladékkezelés, energia- és vízgazdálkodás gyerekek számára is előírt szabályait, a takarítók ügyeljenek a hulladékkezelésre, gondnok, technikai dolgozó munkavégzése, élete is legyen példamutató stb.). Nálunk az iskolában nagyon sok tanár jár kerékpárral, ami egy kis településen jó közlekedési mód és a példánkat követő gyerekek számára sem veszélyforrás. Gondnokunk részt vesz és segít a speciális programok szervezésében, pl. a tanösvény készítésben, békamentó háló kihelyezésében, mesterséges fészekodú összerakásában, kihelyezésében stb.
- Étkezés: terítés, étkezésanyag, minősége, kulturált étkezés szokásai (asztalnál ülve, csendben, az ételt megköszönve, gyerekek is részt vehetnek a terítésben, segíthetnek a tálalásban stb.)
- Öko-büfé
- Szünetekben szellőztetés, minél többet legyenek a gyerekek az udvaron stb.
- Délutáni foglalkozás megszervezése, napközi, tanulószoba. Iskolánkban a napközi ideje általában 3 óra, ebből 1 óra tanulás, 1 óra szakkörök, könyvtár, korrepetálás, énekkar, 1 óra pedig olyan szabadfoglalkozás, amikor különböző helyszínekből a gyerekek választhatnak. A helyszíneken egy-két pedagógus foglalkozik velük. A következő helyszínek vannak: kézműves foglalkozás, sport, séta, csoportos és ügyességi játékok, videofilm-vetítés, csendes sarok, ahol beszélgetni, társasozni, sakkozni stb. lehet.

7. KOMMUNIKÁCIÓ

1. Iskolán belül

- Tanárok–iskolavezetők, tanárok–tanárok: előre kiírt és rögzített értekezletek, faliújság, megbeszélések,
- Diákok–tanárok: faliújság, iskolarádió, iskolaújság, diákönkormányzat, osztályfőnökök tájékoztatása,
- Diákok–diákok: faliújság, iskolarádió, diákönkormányzat,
- Iskola–szülők: szülői értekezletek, fogadóórák, levélben való tájékoztatás, nyílt napok, szülőkkel közös programok, iskolaújság, évkönyv, kiállítások.
- Iskola–fenntartó: iskolagyűlés
- Iskola–partnerek: évkönyv, nyílt programok, nyílt napok, levélben való tájékoztatás.

2. Külső (helyi és országos média)

- Település újsága, önkormányzat faliújsága, nyílt programok, zöld hirdetőtábla.
- Országgal: TV, rádió, Internet.

8. MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS / MINŐSÉGELLENŐRZÉS

A minőségbiztosítás során a következő sémában lehet gondolkodni:

1. Készítünk egy tervet, majd kipróbáljuk
2. Ha nem működik, elemezzük a tervet, megkeressük a hibákat, helyesbítjük, majd újra kipróbáljuk.
3. Ha még mindig nem jó, megismételjük az előző lépést.
4. Ha a próba működik: végrehajtás, majd értékelés következik.

A környezeti nevelésben nem olyan egyszerű meghatározni a mérések, értékelések módjait, kritériumait, mint a hagyományos tantárgyi tudásszerzésben.

A tanulók környezeti nevelési eredményeinek értékelési szempontjai:

Egyes tanulók esetében

- az iskolai cél- és értékrendszer megvalósulása
- a szociális képességek alakulása
- a beállítódások és értékorientáció fejlődése
- a csoporthelyzet megismerése
- a konfliktuskezelés módjai

Osztályközösségek esetében

- a csoportviszonyok alakulása

- a közvélemény, a morális gondolkodás változása
- az informális kapcsolatrendszerek alakulása
- a tevékenységrendszer megismerése

A pedagógusok környezeti nevelési gyakorlata színvonalának minősítése:

- Rendelkeznek-e mindazon ismeretekkel, szakmai hozzáértéssel és személyiségvonásokkal, amelyek a környezettudatosság és az együttélési morál alakítása során mintaként szolgálnak?
- Felkészülésüket áthatja-e az együttműködésre törekvés?
- Törekednek-e fenntartani az egyensúlyt a személyiség szabadsága és a munkavégzés rendje között?
- Tanulóik számára jól szervezett tevékenységek során biztosítják-e a sokoldalú, személyes tapasztalatszerzési lehetőséget és kommunikációs helyzetet?
- Alkalmat adnak-e az önálló elemzés, szabály, sejtés tanulói megfogalmazásának?
- Segítik-e a szabály, összefüggés, megállapítás napi élethelyzetekben megjelenő példáinak és a szükségszerűségeinek felismerését?
- Lehetőségeket biztosítanak-e arra, hogy a tananyag legyen természetes valóságában tanulmányozható, és élményt nyújtson?
- Megszervezik-e az egyéni és kooperatív tanulás formáit, biztosítják-e a differenciálás lehetőségeit a képességek fejlesztésének folyamatában?

Tantárgyak

- A tantárgyakban előírt környezeti nevelési tartalmakat az adott tantárgyra előírt ellenőrzési, értékelési formákkal tudjuk mérni.

A tanulók személyiség-fejlődése

- A tanulók személyiségének formálódását már nem ilyen egyszerű mérni: használhatunk kérdőíveket, szociometriai vizsgálatokat, különböző megfigyeléseket, egyéni vagy csoportos beszélgetéseket.

9. TOVÁBBKÉPZÉSEK

1. Belső (helyi)

- Értekezlet valamilyen meghatározott témában, melyre a pedagógusok készülnek fel.
- Tanulmányutak: A mi iskolánkban minden évben szervezünk egy őszi tanulmányutat, melyen a leendő erdei iskola helyszínét látogatjuk meg, és egy tavaszi tanulmányutat, melynek során az iskola tágabb környezetében található természeti és kulturális értékekkel ismerkedünk.
- Továbbképzés az iskolában meghívott szakértők segítségével az egész tanári kar és a többi dolgozó számára.

2. Külső

- Részvétel akkreditált környezeti neveléssel kapcsolatos továbbképzéseken. Meg kell tervezni, hogy az iskola egy évben hány főt küld továbbképzésre, és milyen hiányterületek vannak, amihez jó lenne, ha a tantestületből értene valaki.

10. MELLÉKLETEK

1. Települési környezetvédelmi program

Érdemes mellékelni a környezeti nevelési programhoz a település környezetvédelmi programját, mert igen sok kapcsolódási pont lehet.

2. A település helyi értékei

Ha készült felmérés a település természeti, kulturális értékeiről, azt is érdemes mellékelni, mert (leginkább éppen kis településeken) az iskolai tantestület lehet a segítője a helyi értékek köztudatba emelésének, tananyagba illesztésének.

3. Ajánlott irodalom

(Ld. a *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!)

A programot összeállította:

Menráth Réka

[Vissza a tartalomjegyzékhez](#)

Környezeti nevelési program gimnáziumok számára

*Senki sem követhet el nagyobb hibát,
mint az, aki azért nem tesz semmit,
mert csak keveset tudna tenni.
(Burke)*

1. ALAPOK

1.1. TÖRVÉNYI HÁTTÉR

(A törvényi háttér leírását ld. a *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!)

1.2. HELYZETKÉP

1. Belső: az iskola

1.1. Tárgyi feltételek a környezeti nevelés szempontjából

- Az iskola épülete modern, az építészeti szabványoknak megfelelő (pl. az egészségügyi követelményeknek megfelelő toalett-helyiségek, étkezés előtti tisztálkodási lehetőségek). A javításokat folyamatosan végeztetik, baleseti veszélyek nincsenek. Szellőztetés megoldott, a természetes világításról nagy ablakfelületek gondoskodnak. Az üvegfalak hátránya viszont napsütésben a nagy hőség.
- A megfelelő fény miatt a zöldítés megoldott.
- Az egyik iskolában az udvar a nagyvárosi létből fakadóan, kényszer miatt kicsi; terveztük egy-egy kis egységében a hazai társulások bemutatását. A másik iskolában (elhelyezkedése miatt) nagy az iskola körüli zöld terület, parkosított a közvetlen környezete.
- Az épületen belül környezeti vizsgálatokhoz megfelelő, alapeszköz-készlettel ellátott laboratórium és előadó áll a rendelkezésünkre.

1.2. Megvalósult környezeti nevelési tevékenységeink

- Terepgyakorlat, nyári táborok, tanulmányutak, laborlátogatás az egyedi tantervű, biológia speciális képzésű csoportok számára.
- Szelektív hulladékgyűjtés papír-, PET-palack és hagyományos kommunális hulladék frakcióban
- Jeles napok alkalmából az iskola egészét érintő akciók, tevékenységek

- Állatház működtetése diákgonddozással
- Az érdeklődő diákok számára természetvédő klub működtetése
- Téma napok, témahetek szervezése
- Aktuális jubileumi ünnepek tartása
- Az iskolarádióban, iskolaújságban környezetvédelmi témák megjelenítése
- Tanulmányi versenyekre felkészítés, versenyzés
- Országos és regionális tanulmányi verseny szervezése (Less Nándor Földrajzverseny, Földi János diákkonferencia)

2. Külső: a település és a régió, a helyi értékek

- A felsőfokú oktatási intézményekkel kapcsolatunk van, amelynek során a környezetten szakos tanárjelöltek tanítási gyakorlata és hospitálása iskolánkban történik. Ennek során igyekszünk számukra a modern módszerek alkalmazását biztosítani, az aktualitásoknak megfelelően tém napok, témahét, projekt szervezésébe bevonni.
- Iskolánkban évente egy napot a lakóhely értékeinek megismerésére fordítunk (pl. 9. évfolyamon – a város természeti, kultúrtörténeti értékei, 10. évfolyamon – kihelyezett komplex természettudományos foglalkozás a Bükkben).
- A nagyvárosi léthez kapcsolódó előnyök és hátrányok meghatározzák környezeti nevelési tevékenységünk lehetőségeit. A természettel való kapcsolat részben hosszabb-rövidebb terepprogramok szervezésével, részben a városi parkok, kertek tanulmányozásával valósítható meg. A környezetszennyezés és a közlekedés viszonya, a sétálóutca kialakításának következményei, az épített környezet felújítási programja jó vizsgálati, elemzési, véleményalkotási lehetőséget adnak. A diákoknak lehetősége van különböző állampolgári tevékenységek gyakorlására, amikor bekapcsolódnak a döntéshozatali eljárásokba, demonstrációk szervezésébe, egy – egy környezetkárosítás feltárásába.
- Az aktivitás fokozása és az iskola környéke vagy a város lakosságának bevonása a különböző zöld akciókba mindenki számára hasznos.

1.3. ERŐFORRÁSOK

A) Belső erőforrások

Humán erőforrások	Feladat, szerepkör	Erősségek
Iskolavezetőség	Támogatja a környezeti nevelési programokat. A minőségi munka részeként értékeli az ilyen tevékenységet. Anyagi forrásokat teremt. Ösztönző rendszert dolgoz ki. Aktívan részt vesz az egyes programokban.	Hiteles személyiségek a pedagógusok és a diákság számára. Hasznosítható kapcsolatrendszer.
Tanárok	Kidolgozzák és a tantárgyakba beépítve tanítják az egyes környezeti tartalmakat.	Valamennyi szakos belátja, hogy minden tanár feladata a környezeti nevelés.
Környezeti nevelési munkacsoport (munka-	Elkészíti a pedagógiai programnak megfelelően az éves tervet, segíti és	Lehetőséget ad a különböző szakmacsoportok programjai-

közösség)	koordinálja annak megvalósítását. Dokumentációs és értékelő munkát végez, pályázatokat ír, kapcsolatot teremt a külső támogatókkal.	nak összehangolására (témahét, versenyek, akciók, kiállítások, jeles napok eseményei stb.)
Osztályfőnöki közösség	Évfolyamokra lebontva foglalkozik az egészségneveléshez kötődő környezeti nevelési tartalmak feldolgozásával.	Lehetőség van az aktualitások azonnali „kibeszélésére” osztályközösségi szinten (pl. törvényi intézkedések, egészséges táplálkozás, reklámok hatásai, életmód kérdései stb.)
Diákönkormányzatot segítő és mentálhigiénés tanár	Tagjai a környezeti nevelési munkacsoportnak. Lehetőségük van a környezeti nevelés egészségnevelési területeinek erősítésére.	Napi kapcsolat a diákokkal, az egyedi problémák azonnali kezelése.
Iskolaorvos	Előadások tartása az egészséges életmódról, a környezeti ártalmakról. Segíti a tanárok munkáját terepgyakorlatokon, erdei iskolában.	Szakmai kompetencia, személyes ráhatás.
Laboráns	Gondoskodik a vegyszerek szakszerű elhelyezéséről, szelektív gyűjtéséről. Segíti a labormunka előkészítését és a terepi programokat.	A pedagógusok terheinek csökkentése, gyakorlati szakértelem.
Adminisztratív dolgozók	Támogatják a tanári munkát az egyes programok háttérének biztosításával (pl. hivatalos levelek, pénzügyi adminisztráció, pályázati elszámolások)	Részt vállalnak a szelektív hulladékgyűjtésben, takarékoságban.
Technikai dolgozók	A programok tárgyi feltételeinek biztosítása, ökológia terem, laborok, vizesblokkok, világítási hálózat karbantartása, hőszigetelés, stb.	Zöldítési program, szelektív hulladékgyűjtés, komposztálás.
Diákok	A tervezett éves programban sokoldalúan vesznek részt (hallgatóság, tevékeny szerepvállalás, önálló kutatások és kezdeményezések.	Valamennyi diák érintett, nagy a jelentősége a helyi értékek felkutatásának. Partnerség a felnőtt résztvevőkkel. A fő hangsúly a szemléletformáláson van.
Szülők	Előadások tartása, szemléltetőeszközök gazdagítása, anyagi támogatás, külső erőforrások felkutatása.	Tevékeny részvétel a programokban, az ő szemléletük is formálódik, a környezeti nevelés túlmutat az iskola falain.

B) Külső erőforrások

Intézmény, szervezet	A kapcsolat formája, tartalma	Iskolai képviselő, kapcsolattartó	A szervezet képviselője, ügyintéző neve	Címe elérhetősége
nemzetközi kapcsolatok (BISEL-program)	csatlakozás, mérés, konferencia részvétel			
Más közoktatási intézményekkel kapcsolat	általános iskolákkal: nyílt napok, kiállításainkon látogatás			

Kutató Diákok Köre	diákjaink bekapcsolódnak			
felsőoktatási intézmények				
Debreceni Egyetem	egyetemi hallgatók tanítási gyakorlata			
Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola	hallgatók tanítási gyakorlata			
határon túli iskolák Ady Líceum	közös projektek, szakmai találkozók			
megyei pedagógiai intézet szaktanácsadója	szakmai együttműködés			
önkormányzat környezetvédelmi referense	alkalmankénti			
ANP BNP HNP FHNP KNP	bármelyikkel szakmai előadások, terepgyakorlatok			
erdészet	táborszervezés			
környezetvédelmi felügyelőség	laborlátogatás, szakmai anyagok, pályázatok			
országos környezeti nevelési szervezetek				
KOKOSZ	csoport tagság		Tax Ágnes	Szentendre www.kokosz.hu
Körlánc	egyesületi tagság		Havas Péter	Budapest, Dorottya u. 8. www.korlanc.ngo.hu
Körny. Nev. Iskola Hálózat	Hírlevél		Dőry István	Szentendre
MKNE	egyéni tagság		Marsi Mónika	1077 Bp., Almássy u. 6. www.mkne.hu
TKTE	egyéni tagság		Gulyás Pálné	1039 Bp., Aradi u. 20. tkte@enternet.hu
Országos Öko-Iskola Hálózat	tagság		Varga Attila	Budapest, Dorottya u. 8. www.okoiskola.hu
regionális vagy helyi környezeti nevelési szervezetek				
Szerkő Környezeti Nevelési Egyesület	tagság		Budayné Kálóczi Ildikó	4034 Debrecen, Sőregi J. u. 6. www.extra.hu/szerko
Városi Környezeti Nevelési Intézet	tájékoztatás, közös szervezési munkák		Szentesi Csilla	
egyéb országos környezetvédő szervezetek				

Magyar Madártani Egyesület	alkalmankénti, egyes diákokra			
Magyar Természetvédők Szövetsége	tagság, információs anyagok			
egyéb regionális vagy helyi zöld szervezetek				
HOLOCÉN	Táborszervezés, szakmai anyagok			3530 Miskolc, Kosuth u. 13. www.holocen.hu
KÖT-Háló	információ			
Zöld Akció	Táborszervezés, szakmai anyagok, kiadványok készítésében segít			3530 Miskolc, Kosuth u. 13. www.greenaction.hu
Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alap.	szakmai anyagok, versenyekre felkészítésben segítség		F. Nagy Zsuzsa	3530 Miskolc, Kosuth u. 13. www.ecolinst.hu
Öko-Centrum Alapítvány	pályázatok kiírása, Zöld Könyvtár			
nemzetközi környezetvédő szervezetek				
WWF	szakmai anyagok, akciók			
közművelődési intézmények				
könyvtárak, könyvtári olvasó, művelődési központ	segédanyagok, pályázatok, versenyek kiírása			
Botanikus kert, Állatkert, Vadaspark	szakmai segítség, versenyek, szobrok készítése kivesszett fajokról	művésztanárok		Miskolci Csanyikvölgy
ÁNTSZ	laborlátogatás, előadások, versenyek			
média	tájékoztatás			
rendőrség	engedélyek pl. demonstrációhoz			
helyi, regionális üzemek				
műanyaggyár	támogatásként edényzet			
helyi szolgáltatók víz szennyvíz hulladéklerakó hulladékégető távhőszolgáltató közlekedési vállalat	valamennyivel alkalmanként kapcsolat, versenyek, látogatások, bemutatók			
hulladékos cég	ingyen elszállítja a PET-palackos konténert			

veszélyeshulladék-gyűjtő cég	évente egyszer ingyen átveszi a veszélyes hulladékot			
papírhulladék-gyűjtő cég	fizet az elszállított papírhulladékért			
anyagforrást biztosító kapcsolatok				
iskolafenntartó				
országos pályázatok				
alapítványi befizetések				
helyi és regionális pályázati lehetőségek				
vállalkozó szülők				
alkalmi szponzorok				
zöld rendezvények bevételei (bálok, kézműves vásárok, Öko-zsibi)				

C) Tárgyi erőforrások

- szaktantermek, laboratóriumok, kísérleti eszközök
- ismerethordozók (kép- és hanganyag, folyóiratok, szakkönyvek, Internet, multimédiás anyagok),
- „zöld könyvtár”
- audiovizuális eszközök: projektor stb.

2. ALAPELVEK, CÉLOK

2.1. ALAPELVEK, JÖVŐKÉP, HOSSZÚ TÁVÚ CÉLOK

Iskolánk feladatának tekinti azt, hogy diákjaink a felnőtt életre megfelelő ismeretekkel, készségekkel és szemlélettel rendelkezzenek, hogy ne csak saját pillanatnyi érdekeik szerint, hanem a Föld egészének fennmaradása érdekében cselekedjenek. Ennek eléréséhez a következő célok megvalósítását tartjuk szem előtt az iskolai élet valamennyi színterén, valamennyi tevékenységünket áthatva.

Általános célok, értékek

3. TANULÁSSZERVEZÉSI ÉS TARTALMI KERETEK

3.1. TANÓRAI KERETEK

A) Hagyományos tanórai foglalkozások

Minden tantárgy tanításához a szaktanárok (munkaközösségek) kidolgozzák a helyi tanterv, illetve a tanmenetek mélységében a környezeti nevelési tartalmakat és azok megvalósítására használt tevékenységi formákat, módszereket. A részletes kidolgozások nem feltétlenül képezik a fenntartóhoz benyújtott dokumentáció részét, de a munkaközösségeknél illetve az igazgatónál a tervezet letétbe kerül, hogy megvalósítása nyomon követhető legyen. Összeállításához a sok segédkönyv mellett segítséget nyújt az alábbi két alapkiadvány:

- NAT, MKM, 1995
- Kerettantervi útmutató a környezeti nevelés helyi szintű tervezéshez (szerk.) Czippán Katalin (Internet: www.konkomp.hu)

A TANTÁRGYAK LEHETŐSÉGEI

(Az alábbi, tantárgyankénti lista egy műhely közös munkájának eredménye, s magába foglalja az általános iskolák és gimnáziumok számára szóló ajánlásokat egyaránt. A nevelési programok megfogalmazásakor tehát ezeket adaptálni kell – és természetesen kiegészíteni az iskola és tantestülete saját mondandóival.)

Magyar nyelv és irodalom

A tanulók

- ismerjék meg az anyanyelv gazdagságát, a tájnyelv, a köznyelv és az irodalmi nyelv egymásra hatását
- ismerjék meg közvetlen természetes- és mesterséges környezetük értékeit bemutató irodalmi alkotásokat! (meséket, mondákat, népdalokat és verseket)
- ismerjék meg az irodalmi művekben megjelenő természeti és környezeti értékeket, az ember és a természet közötti harmonikus kapcsolatok kialakulását
- legyenek képesek irodalmi szövegek alapján problémafelvetésekre, vitára, véleményalkotásra, érvelésre
- erősödjön esztétikai, erkölcsi érzékenységük
- tudatosan készüljenek az anyanyelv védelmére, a „nyelvi környezetszennyezés” elkerülésére
- sajátítsák el a médiumok elemzésének technikáit

A tanulóknban

- alakuljon igénnyé a hatékony kommunikációra való törekvés, a jó problémafelvetés, vitakészség, véleményalkotási képesség

- növeljük a környezethez való, pozitív érzelmi és intellektuális közeledést a környezet- és természetvédelemi témájú könyvek feldolgozásával
- fejlesszük az egyéni és a közösségi kompetenciákat a drámajátékok segítségével

Történelem

A tanulók

- értsék és tudják, hogyan, mikor és milyen emberi tevékenységek révén alakult át a természet
- tudják értelmezni, hogyan hatottak a környezeti változások a gazdálkodásra, az életmódra, a közösségi normák alakulására
- ismerjék meg a helyi történelmi értékeket, alakuljon ki bennük a hagyományok tisztelete
- legyenek képesek a globális problémákra megoldásokat keresni a természeti népek példáján keresztül
- értsék meg az egész világot érintő globális problémákat, és érezzék hangsúlyozottan az egyén, az állam és a társadalom felelősségét és feladatait a problémák elhárításában, csökkentésében

Hon és népismeret

A tanulók

- ismerjék meg a természet közelben élő, a természetet tisztelő, azt felhasználó, és nem kihasználó paraszti életmód értékeit
- ismerjék meg a népszokások egészségvédelmi vetületét (ünnepek előtti böjtök)

Idegen nyelv

A tanulók

- váljanak érzékenyebbé a természet szeretetére a jól megválasztott szövegek feldolgozásának segítségével
- legyenek érzékenyek a hazai környezeti problémákra és ismerjék meg a nyelv segítségével más országok hasonló problémáit
- tudják más népek ilyen irányú tevékenységeit és ismerjék az idegen országok környezetvédelemmel foglalkozó szervezeteit
- legyenek képesek a környezetvédelmi problémákra önállóan, csoportmunkában, projekt-munkában választ keresni
- állampolgári felelősségtudatuk fejlődjön

A tanulóknál

- alakuljon ki és fejlődjön a nemzetközi felelősség a környezettel szemben
- fejlődjön az idegen nyelvi kommunikáció képessége, és fedezzék fel ennek lehetőségeit

Matematika

A tanulók

- váljanak képessé arra, hogy a más tantárgyakban tanított környezeti összefüggéseket matematikai módszerekkel demonstrálják

- legyenek képesek a környezeti mérések eredményeinek értelmezésére, elemzésére statisztikai módszerek alkalmazásával
- tudjanak táblázatokat, grafikonokat készíteni és elemezni
- logikus gondolkodása, a szintetizáló és a lényegkiemelő képessége fejlődjön
- tudják megfigyelni az őket körülvevő környezet mennyiségi és térbeli viszonyait
- váljanak képessé egy adott témához megfelelő adatok kiválogatására, gyűjtésére és feldolgozására
- ismerjenek konkrét, a valós életből vett példákat, és legyenek képesek ezeket elemezni, tudjanak megfelelő következtetéseket levonni
- Legyenek képesek reális becslésekre
- Tudjanak egyszerű statisztikai módszereket alkalmazni

A tanulóknak

- alakuljon ki a rendszerben való gondolkodás
- alakítsuk ki a környezeti rendszerek megismeréséhez szükséges számolási készségeket

Környezetismeret

A tanulók

- ismerjék meg a környezetet megfigyelésekkel, vizsgálatokkal
- ismerjék meg az élővilág sokszínűségét, az élőlények egyedi, megismételhetetlen voltát, az ember felelősségét az élővilág megőrzésében
- Ismerjék meg saját testük alapvető felépítését és működését, az egészség megőrzéséhez szükséges életvitel jellemzőit

Természetismeret

A tanulók

- váljanak képessé a természet jelenségeinek elemi szintű értelmezésére
- a megismerés komplexitása, egészlegességére törekvés (középpontban az élő és élettelen természet konkrét valósága, a jelenségek, a táj és a környezet áll)
- természettudományos gondolkodás kialakításához megfelelő képességek kialakítása;
- környezet állapota iránti érzékenység fejlesztése
- ökológiai szemlélet fejlesztése
- helyes környezeti attitűdök fejlesztése
- magatartás fejlesztése
- értékrend alakítása
- környezettudat fejlesztése
- felelősségérzet fejlesztése
- környezet használatára vonatkozó helyes döntések támogatása

Fizika

A tanulók

- váljanak képessé a környezeti változások magyarázatára

- ismerjék meg az élő szervezetre káros fizikai hatások (sugárzások, zaj, rezgés) egészségkárosítását, tudják ezek kibocsátásának csökkentési lehetőségeit
- ismerjék fel a fizikai törvényszerűségek és az élőlények életjelenségei közötti analógiákat, valamint az élő, és élettelen közötti kölcsönhatásokat
- tudják értelmezni a környezet változásának törvényszerűségeit, és ennek tudatában legyenek képesek megoldást keresni a globális környezeti problémákra
- mérjék fel annak fontosságát, hogy a környezeti erőforrásokat felelősséggel szabad csak felhasználni
- ismereteik birtokában váljanak tetteik következményeit látó, előregondolkodó állampolgárrá
- ismerjék meg az alternatív energiahordozókat és forrásokat

Kémia

A tanulók

- rendelkezzenek a környezetbiztonsághoz szükséges ismeretekkel
- törekedjenek a környezettudatos magatartás kialakítására
- legyenek képesek a környezeti elemek egyszerű vizsgálatára, az eredmények értelmezésére
- ismerjék a környezetüket legjobban szennyező anyagokat, törekedjenek ezek használatának csökkentésére
- ismerjék az emberi szervezetre káros anyagokat és ezek szervezetre gyakorolt hatásait, tartózkodjanak ezek kipróbálásától
- értsék meg a különböző technológiák hatását a természeti és épített környezetre, valamint becsüljék meg ezek gazdasági hatásait

Földrajz

A tanulók

- szerezzenek tapasztalatot, gyűjtsenek élményeket a közvetlen élő és élettelen környezetükről
- érzékeljék és értékeljék a környezetben lezajló változásokat, mint a természeti és társadalmi folyamatok hatásainak eredményeit
- értsék meg, hogy a népek eltérő természeti és gazdasági körülményei, hagyományai meghatározzák gondolkodásmódjukat, világszemléletüket
- értsék meg, hogy a társadalom-földrajzi változások, a felgyorsult fogyasztás a Föld erőforrásainak kimerüléséhez vezet
- ismerjék meg a globális problémákat és azok megelőzési, illetve mérséklési lehetőségeit
- ismerjék, szeressék és őrizzék a természeti és az épített környezet szépségeit

A tanulóknban

- a környezet értékeinek megismerésével erősödjön a környezettudatos életmód iránti igény
- alakuljon ki az igény a szülőföld cselekvő felfedezésére
- fejlődjön közösségük, lakóhelyük, országuk, régiójuk és a világ problémáinak megoldásában való aktív részvételi készség

Biológia

A tanulók

- ismerjék meg a globális környezeti problémákat és azok megelőzési, illetve mérséklési lehetőségeit
- ismerjék és szeressék a természeti és az épített környezetet
- ismerjék meg az élőlények alapvető szervezeti-működési jellemzőit, fedezzék fel azok között az ok-okozati összefüggéseket
- legyenek tájékozottak a földi élővilág sokféleségét, valamint az emberek és biológiai környezetük közötti kapcsolatrendszerrel illetően
- ismerjék meg a környezet-egészségügyi problémákat
- legyenek képesek az egészségügyi problémák megelőzésére és mérséklésére
- sajátítsák el a testi-lelki egészséget megőrző életviteli technikákat

A tanulóknban

- alakuljon ki ökológiai szemléletmód
- alakuljon ki a természeti és az épített környezet iránti felelősség

Egészségtan

A tanulók

- ismerjék meg szervezetük sajátosságait és az életkorral kapcsolatos változásait
- sajátítsák el az elsősegély-nyújtási technikákat
- ismerjék fel az empátia szerepét a másik ember megítélésében

A tanulókat

- ösztönözze a helyes viselkedésmódok és a környezet-egészségvédő szokásrendek kialakítására
- segítse az önmagukkal szembeni felelősségérzet kialakításában
- segítse az őket veszélyeztető környezeti, társadalmi tényezők és azok elhárítási módjainak felismerésében

Ének-zene

A tanulók

- ismerjék fel a természeti és a művészeti szépség rokonságát és azonosságát
- ismerjék meg a természet zenei ábrázolásának módjait
- fedezzék fel a természet szépségeinek megjelenését a népdalokban
- vegyék észre a zene közösségerősítő, közösségteremtő szerepét
- tudják, hogy az élő és az élettelen természet hangjai a zenében és a hétköznapi életben egyaránt akusztikus élményt jelentenek
- fedezzék fel a zenei környezetszennyezést, és tudjanak ellene védekezni

Rajz és vizuális kultúra

A tanulók

- ismerjék meg a természet sokszínűségét, formagazdagságát
- ismerjék fel a természeti és a művészeti szépség rokonságát és azonosságát
- ismerjék meg a természet képzőművészeti ábrázolásának lehetőségeit
- ismerjék és tudják, hogy a hagyományápolás a fenntarthatóság egyik alappillére

- Tudjanak példákat említeni a népi építészet, díszítőművészet hazai előfordulásaira
- ismerjék a természetes alapanyagok használatát
- legyenek képesek alkotásokat létrehozni, melyek a természetről szólnak
- legyenek képesek a műalkotásokat környezeti nevelési szempontoknak megfelelően elemezni
- legyenek képesek alkotásokat létrehozni a környezeti nevelési témaköröknek megfelelően
- ismerjék a tárgyi világ formanyelvi elemeit, a tartalom és a forma összefüggését
- tudjanak példákat mondani a környezetvédelmi szempontok szerinti formatervezésre
- kutassanak fel, ismerjenek meg helyi, népi építészeti emlékeket

Filozófia

A tanulók

- értsék meg, hogy a filozófia történetén keresztül megmutatható az ember és természet egységének megbomlása
- lássák, hogy milyen módon alakult ki az ember természet feletti uralomra- jutása
- érzékeljék, hogy hogyan alakult ki a mai társadalmak manipulált fogyasztása
- legyenek képesek követni az értékek alakulását a különböző történelmi korokban
- véleményezze az értékrend-változás negatív következményeit
- értsék meg, hogy csak akkor őrizhetők meg környezetünk életfeltételei, ha észszerűen használjuk azokat, és tisztelettel közelítünk hozzájuk

Etika

A tanulók

- legyenek képesek a már kialakított, megteremtett értékek között úgy élni, hogy a lehető legkevesebb károsodást okozzák
- tanuljanak meg a természet károsítása nélkül teljes életet élni
- mérjék fel annak elengedhetetlen fontosságát, hogy az utódaiknak is megfelelő életteret kell hagyniuk

A tanulóknak

- alakuljon ki az a szemlélet, hogy a természet elemei emberi hasznosságuk fokától függetlenül is értéket képviselnek
- alakuljon ki személyes elkötelezettség és tolerancia a környezeti kérdésekkel kapcsolatban
- fejlődjön, szilárduljon meg a társadalmi szolidaritás és igazságosság az egészséges környezetért

Tánc és dráma

A tanulók

- tudjanak improvizálni természeti jelenségeket a tánc és dráma eszközeivel
- legyenek képesek adott szituáció megfogalmazására tartásképből és mozdulatsorok segítségével (árvíz, erdőtüz, stb.)
- természethez való érzelmi kötődése erősödjön a drámajátékon keresztül
- sajátítsák el a néptánc elemeit, lássák benne a környezeti nevelési lehetőségeket

Technika és életvitel

A tanulók

- ismerjék meg az emberi alkotásokban megtestesülő használati, esztétikai, formai és etikai értékeket
- ismerjék meg a technika okozta környezeti károsodásokat és azok megelőzésének módjait
- értsék meg a fenntartható fejlődés összefüggéseit és követelményeit
- ismerjék meg a problémák rendszerét és a lényegét átlátó környezetgazdálkodást
- sajátítsák el az alapvető biokertészeti ismereteket
- ismerjék meg az egészséges táplálkozás alapelemeit
- sajátítsák el a gyógynövények alapvető ismeretét és felhasználási módjait
- ismerjék meg a komposztálás folyamatát és hasznát
- ismerjék meg a környezetbarát technikákat és technológiákat
- ismerjék meg a felhasznált természetes anyagok, az épített környezet jellemzőit
- sajátítsák el az egészséges táplálkozás, kertészeti alapismeretek, komposztálás, szelektív hulladékgyűjtés alapvető ismerveit

A tanulóknak

- alakuljon ki az egészséges életmód iránti igény
- a civilizáció társadalmi és környezeti vonatkozásainak feltárása révén erősödjön a felelős, környezettudatos beállítottság
- alakuljon ki a kritikus fogyasztói magatartás

Informatika (számítástechnika és könyvtárhasználat)

A tanulók

- legyenek képesek az interneten illetve a szakirodalomban információkat keresni, konkrét, a valós életből vett példákat értelmezni, és legyenek képesek ezeket elemezni, tudjanak megfelelő következtetéseket levonni
- legyenek képesek a számítógép segítségével megszerezhető tudás szűrésére, váljanak képessé egy adott témához megfelelő adatok kiválogatására, gyűjtésére és feldolgozására
- ismerjék meg az informatikában (pl. az internet-használatban) rejlő környezetvédelmi lehetőségeket
- használják a világhálót kutatómunkára, ismeretszerzésre
- futtassanak környezeti elemek megváltozását figyelembevevő szimulációkat és statisztikai teszteket
- rendezzenek környezeti kérdésekről virtuális fórumot máshová járó diákokkal közösen
- szerkesszenek és nyomtassanak környezetvédelmi újságokat és poszttereket
- ismerjék meg a távközlési-informatikai berendezések környezetkárosító hatásait
- váljanak képessé arra, hogy a más tantárgyakban tanított környezeti összefüggéseket informatikai módszerekkel demonstrálják (számítástechnika alkalmazása, könyvtárhasználat, irodalmi hivatkozások)

- legyenek képesek a környezeti mérések eredményeinek értelmezésére, elemzésére a különféle szoftverek (adatok táblázatos tárolása, kiértékelése, összefüggések vizsgálata, statisztikai módszerek alkalmazása) segítségével
- a számítástechnikai eszközök használata során valósítsák meg az anyag- és energia-takarékos alkalmazás feltételeit

Testnevelés

A tanulók

- fedezzék fel, értsék meg, hogy a környezeti hatások jelentős mértékben befolyásolják, egészséges testi fejlődésüket
- győződjenek meg a mozgás jótékony hatásairól a különböző szervrendszerek működését tekintve
- legyenek tisztában azzal, hogy testnevelés és a sport nélkülözhetetlen az élményszerű tapasztalatszerzésben, az emberi kapcsolatokban, az együttműködés és a tolerancia fejlesztésében
- értsék és tapasztalják meg a szabadtéri foglalkozásokon keresztül, hogy a környezetszennyezés az egészségre veszélyes
- igényeljék, hogy a sportoláshoz lehetőség szerint természetes anyagokból készüljenek az eszközök, és a tornaszerek
- sajátítsanak el régi magyar, mozgást igénylő népi játékokat

A tanulóknban

- tudatosítsa az egészség és a környezet komplexitását
- alakuljon ki az igény a higiénés normák betartására
- segítse az egészséges napi-heti-évszakos életritmus kialakulását

B) A nem hagyományos tanórai formák

Évente egy alkalommal témahetet szervezünk a tantestület által a tanév elején kiválasztott témából. Felelős a környezeti nevelési munkaközösség, melyben minden munkaközösség képviselője megtalálható.

Folyamatosan a szelektív hulladékgyűjtési és komposztálási projektet valósítjuk meg. Felelős az iskola környezeti nevelési felelős tanára (lehet a szabadidő-szervező tanár is).

A város hulladékos problémáinak feltérképezése – felelős és koordinátor az osztályfőnöki munkaközösség vezetője (9. osztályosok városi túrája alkalmából).

A hatosztályos képzésben részt vevő diákoknak 7. osztályban eredi iskolát szervezünk május hónapban.

A speciális képzésben résztvevők terepi programjai:

- 9. osztályban Erdőpuszta értékei (tanösvény-bejárás, utazás kisvonattal)
- 10. osztályban a Hortobágyi Nemzeti Park értékei – utazás vonattal
- 11. osztályban a régió értékeinek tanulmányozása autóbuszos körúttal (bihari körút, beregi körút)

Az Arany János Tehetség gondozó Program előkészítő évében speciális tantárgyként Természetismeret órákat tartunk speciális tantervvel.

3.2. TANÓRÁN KÍVÜLI FOGLALKOZÁSOK

Az érdeklődők számára nyári tábort szervezünk az évente meghatározott helyszínnel. Változó úti céllal külföldi tanulmányutakat szervezünk komplex környezeti nevelési tartalommal.

Diákpályázatokon veszünk részt (pl. Élő örökségünk, Helyi érték – helyi tanterv, Földtani örökségünk, Gondolat-ébresztő, Természet Világa diákpályázata).

Környezet- és természetismereti versenyeken, vetélkedőkön indítjuk tanítványainkat (pl. országos: Herman Ottó, Kitaibel Pál, Bugát Pál, Less Nándor, Curie, Balogh János, regionális: Árokszállás Zoltán, megyei: Diószegi Sámuel), rajz- és fotópályázatokon veszünk részt.

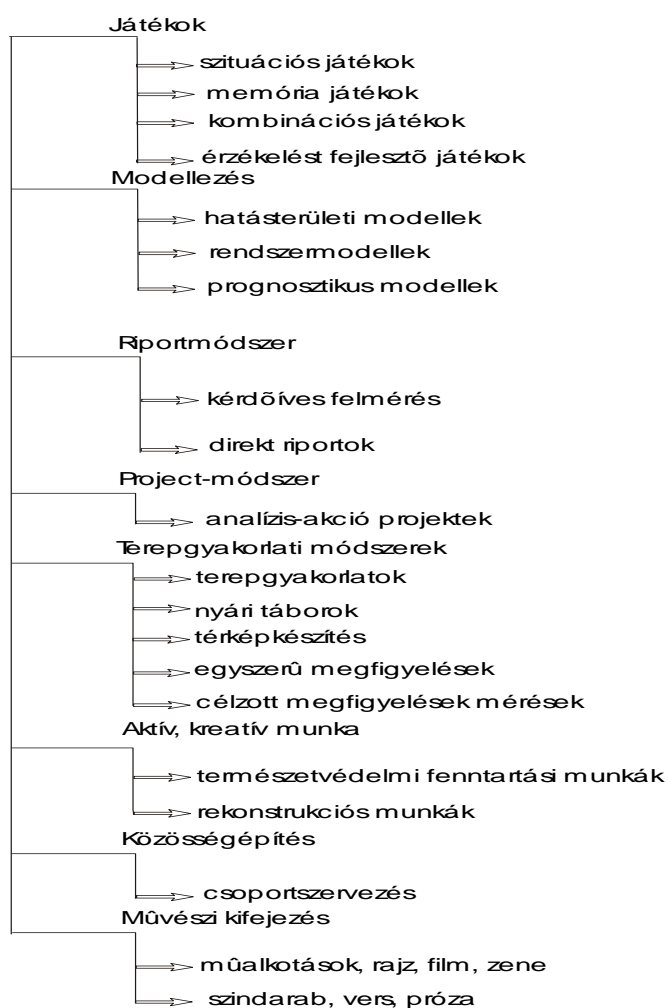
Iskolánkban környezet- és természetvédő diákklub működik az érdeklődő diákok részvételével, változatos, gazdag programokkal (diákkonferencia, kiállítások, akciók). Nemzetközi programokban részvétel (BISEL).

A jeles napok megünneplése az iskolarádióban, plakátokon, akciókban, előadássorozatok szervezésével.

4. MÓDSZEREK

Célunk a környezeti nevelés szempontjából kiemelkedő jelentőségű élmény- és tevékenység alapú, érzékenyítő, interaktív módszerek minél sokoldalúbb alkalmazása.

Alkalmazott módszerek

5. TANESZKÖZÖK

Ismerethordozók tanulók számára:

Viszonylag nagy számban van:

Varga Zoltán: Állatismeret, Seregélyes-Simon: Növényismeret

Az iskolai könyvtárban a csoportmunkához használhatóan (néhány példányban):

határozók, ökológiai (terep- és laboratóriumi) vizsgálatok elvégzéséhez kiadványok, térképek (pl. turistatérképek), ismeretterjesztő kiadványok (pl. nemzeti parkokról, tájakról, helyi értékekről)

Tanárok számára:

Szakmai-módszertani kiadványok, különös tekintettel a környezeti nevelésben nem hagyományos tantárgyakat tanítók segítésére (pl. Nádai Magda: Földanyai gondok, Történelem)

Eszközök:

Multimédiás segédanyagok, videofilmek, Internet-hozzáférés – ezek használatához szükséges hardverek (laptop, projektor, tv, videó).

Vízvizsgálati és egyéb terepi mérőkészletek (pl. környezetanalitikai kofferek)

BISEL-méréshez felszerelés

Távcsövek, mikroszkópok (lehetőség szerint sztereo-mikroszkóp is legyen közte), digitális és tükörreflexes fényképezőgép, videokamera.

Transzparens- és diasorozatok, faliképek, plakátok

6. AZ ISKOLAI KÖRNYEZET

Feladatunk a mindennapi iskolai élet „fizikai” és szellemi környezetének átalakítása a környezeti nevelési program szellemében. Fontos megtervezni az iskola mindennapi életének ezernyi mozzanatát, s azt, hogy ezeken keresztül hogyan válhat az iskola környezetbarátabbá, miképpen alakíthatja az ott dolgozók és tanulók életmódját környezet-tudatosabbá.

Ehhez járulhatnak hozzá az alábbiak

- anyag- és energiatakarékos iskolaüzemeltetés és tanórai mozzanatok
- pedagógusok, dolgozók példamutatása, melyhez a munkaköri leírások módosítása is hozzájárulhat
- a szelektív hulladékgyűjtés következetes megvalósítása
- termék, folyosók és az udvar zöldítése, a tantermek organikus díszítése
- élősarok (állatház) kialakítása, gondozása
- a tömegközlekedési eszközök, a kerékpáros és gyalogos közlekedés népszerűsítése
- a büfé árukészletének átalakítása
- a menza környezetbarátabb, egészségesebb működtetése
- az iskolai ismeretterjesztés tanórán kívüli eszközeinek jobb kihasználása (faliújság, iskolarádió, helyi média)

7. KOMMUNIKÁCIÓ

1. Az **iskolán belüli** kommunikáció szerves része a szemléletformálásnak, ezért rendszeresen kihasználjuk a lehetőségeit, hogy megértessük a részt vevőkkel, hogy az is-

kolai élet környezetbaráttá alakítása közügy, minden ott élő közös ügye. A faliújság aktuális hírei (tanáriban, diákságnak), az iskolai újság Zöld hírei és az iskolarádió Zöld percei lehetőséget teremtenek az információátadásnak.

Az iskola munkaközösségeinek munkáját szakmai-módszertani téren segíti a környezeti nevelési munkaközösség (vagy a felelős tanár). Az iskolavezetés vállalja, hogy a szakanyagokat eljuttatja a felhasználóhoz.

2. Az **iskolán kívüli** kommunikációt használva elsősorban a helyi média lehet a partnerünk. Különösen a látványos, jelentős programjaink esetében egy kapcsolattartó (hiteles) személy tájékoztatja a városi televíziót és a napilapot az aktuális rendezvényekről, eseményekről. Az iskolai évkönyvben megjelenő cikkekkel, diákmunkákkal a lakosok környezettel kapcsolatos ismereteit bővítjük. Az iskoláról készített ismertető füzetrel a nálunk folyó környezeti nevelőmunka folyamatát bemutatva a lehetőségeket tárjuk mások elé. Kutatásaink tárgyát és eredményeit szórólapok segítségével is bemutatgatjuk ismeretterjesztés gyanánt.

Az iskolai honlap lehetőségeit kihasználva folyamatosan tájékoztatjuk az érdeklődőket (iskolai dolgozók, szülők, lakosság, régi diákok, iskolafenntartó...).

8. MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS / MINŐSÉGELLENŐRZÉS

A környezeti nevelés sikerességét értékelhetjük különböző résztvevőkre megtervezett és kidolgozott eszközökkel. A minőségbiztosítást egy környezeti nevelési munkaközösség hangolja össze.

A környezeti nevelési program életbelépésekor *az iskola valamennyi dolgozójával* kérdőíves attitűdvizsgálatot végzünk, majd a tapasztalatokból a feladatokat megfogalmazzuk. Várhatóan közte lesz az is, hogy a munkaköri leírásokat át kell dolgozni az új szempontok figyelembe vételével.

A pedagógusok környezeti nevelői munkájának értékelésére kritériumrendszert dolgozunk ki, s ennek alapján évente értékeljük az egyéneket, a munkaközösségek munkáját, elért eredményeit, meghatározzuk feladataikat, a továbblépés lehetőségeit.

Néhány példa az elemzési szempontokhoz:

- mennyire tárja fel tantárgyának környezeti tartalmait napi tanítási gyakorlata során
- tanítási gyakorlata során alkalmazza-e a modern környezeti nevelési módszereket (interaktív, partnerközpontú, élményalapú tevékenységek)
- részt vállal-e az iskola tanórán kívüli programjainak megvalósításából
- személyes példamutatással segíti-e a program megvalósulását, törekszik-e együttműködésre a tanulói közösségekkel, az iskola dolgozóival, a szülőkkel, külső kapcsolatokkal

A *tanulók* környezeti tudatosságának alakulását tevékenységeik változásán, ismereteik bővülésén mérhetjük például az alábbi módokon.

- A középiskolai tanulmányok kezdetén életkorának megfelelő mérőlappal szerzünk információt, rögzítünk egy állapotot. Ugyanazon diákok 12. évfolyamon végzett mérései alapján a fejlődésre következtetéseket vonhatunk le.
- A tanórán kívüli környezeti nevelési programokban milyen aktivitással vesz részt
- A környezeti nevelési programok hozzájárulásának mértéke az iskolai osztályközösség kapcsolatrendszerének alakulásához, a kommunikáció, a konfliktuskezelés fejlődéséhez.

9. TOVÁBBKÉPZÉSEK

A tantestület továbbképző jelleggel komplex terepgyakorlaton vesz részt, melyen az interaktív, érzékenyítő módszerekkel is megismerkedhet (Gömörszőlős, Agostyán, Bihar-körút). Ezen alkalmak célja, hogy élményszerű tapasztalatszerzés által ismereteket szerezzenek a helyi történelem, hagyományok, értékek (természeti, kultúrtörténeti) összefüggéseiről, egymásba kapcsolódásaiból, ismerkedjenek meg a fenntarthatóság régi és mai megjelenésével.

Az iskola keretet biztosít az önképzéshez, anyagi bázisával segíti a szakkönyvbeszerzést, a folyóiratok elérhetőségét. A számítógéppark fejlesztésével minden tanár és minél több diák számára általánossá teszi az Internet-hozzáférést.

Az iskola vezetősége szorgalmazza, hogy minden munkaközösségből legyen olyan tanár, aki környezeti neveléshez kapcsolódva akkreditált továbbképzésen vesz részt.

A fizikai és adminisztratív dolgozók számára iskolai szintű tájékoztatás szervezése az iskolai környezeti nevelési program megismertetésére, beszélgetés feladataikról és lehetőségeikről a szemléletmód formálásában.

10. MELLÉKLETEK

Irodalomjegyzék

(Ld. a *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!)

A programot – a debreceni Tóth Árpád Gimnázium és a miskolci Avasi Gimnázium tevékenysége alapján – összeállította:

dr. Budayné dr. Kálóczi Ildikó és dr. Gyulainé Szendi Éva

[Vissza a tartalomjegyzékhez](#)

Környezeti nevelési program szakközépiskola és szakmunkásképző számára

1. ALAPOK

1.1. TÖRVÉNYI HÁTTÉR

(A törvényi háttér leírását ld. a *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!)

1.2. HELYZETKÉP

1. Belső környezet: az iskola

A Baross Gábor Szakmunkásképző és Szakközépiskola (Siófok Bakony u.2.) 1973 óta áll gyönyörű környezetben a Balaton partján. Intézményünk egy fő épületből és hozzá csatlakozó tornateremből áll. Jól felszerelt étteremmel rendelkezik (melegítő konyhával).

Tantermek száma:	19
Számítógépterem:	2
Környezetvédelmi labor:	2
Stúdió:	1
Tornaterem:	1
Könyvtár:	1
Étterem:	1
Melegítő konyha:	1
Büfé:	1

Dolgozók: 41 pedagógus, 21 nem pedagógus besorolású (2002. év)

Tanuló létszám: átlagosan 600 fő

Képzési irányok:

Szakközépiskola: Számítástechnikai szoftverüzemeltető
Település környezetvédelmi technikus
Épületgépész technikus

Szakmacsoport: Humán szakterület (fodrász)

Műszaki szakterület (gépészeti, faipari, egyéb szolgáltatások)

Szakképzés: Építőipar (kőműves, szobafestő, mázoló és tapétázó)

Könnyűipar (varrómunkás)

Az iskola helyi adottságai kitűnőek, az épületet egy nagy udvar veszi körül, amelyben a meglévő környezeti értékek – mint pl. a régi erdei fenyők – megóvása, illetve ezek-

nek a pótlása kiemelt feladat. A 2003-as tanévben készült el a sportpálya, ami a diákok egészséges életmódra való nevelését szolgálja. Az iskola különös figyelmet fordít a virágosításra. Az udvar burkolata szinte teljes egészben viacolor burkolatú, amelyhez parkosított zöldterület kapcsolódik, komposztálóval, a szerves hulladék tárolására.

Az iskola épületében is folyamatos fejlesztések történnek. A központi fűtés korszerűsítése az ütemterv szerint zajlik, a nyílászárók cseréje végbement. A folyosókon burkolatcsere történt, ami esztétikusabbá és baleset-mentesebbé tette az épületet egy részét. Az intézmény vízgazdálkodása víztakarékos, az udvar locsolására öntöző kutakat használnak. Az energiagazdálkodás csak részben megoldott, mivel az energiatakarékos világítótestek cseréje még folyamatban van. Az iskolában a szelektív hulladékgyűjtés még nem működik, pedig saját komposztáló is van, ezért be tudnánk kapcsolódni a városban működő szelektív hulladékgyűjtésbe. Az iskolai büfé "zöldítése" is cél, mivel nagyon sok az egészségtelenül táplálkozó gyermek.

2. Az iskola közvetlen környezete

Az iskola Siófokon az Ezüstparton, közvetlenül a Balaton partján található. A környezet meghatározza az iskola miliójét, lehetőségeit. A Balaton part természetesen lehetőséget nyújt a környezetvédelem szakos tanulóknak a környezetvédelmi vizsgálatokhoz, de a szakképzés számára is a környezeti nevelés fontos színteréül szolgál.

3. Külső környezet: a település és a régió

Siófok város egészséges környezetet tud biztosítani az itt élő és tanuló embereknek. A település rendelkezik szennyvíz- és ivóvíztisztító művel, a települési hulladékot a város egy részén szelektíven gyűjtik. A városhoz tartozik Siófok-Tőreki természetvédelmi terület, ahova a diákokkal terepgyakorlatra, illetve kirándulni el tudunk menni. A Kálmán Imre múzeum és egy ásványmúzeum is színesíti a városképet. A régióhoz tartozik a Balaton-felvidéki Nemzeti Park, Buzsák stb., ahol természeti és kultúrtörténeti értékek egyaránt fellelhetők.

1.3. ERŐFORRÁSOK

1. Személyi erőforrások

Belső

- Az iskolában dolgozó 41 pedagógus példamutatása adja elsősorban a környezeti nevelés hitelességét.
- A technikai dolgozók (21 fő) napi munkájukat igyekezzenek környezetbarát technikákkal megvalósítani. Munkájukban legyenek igényesek, nyitottak az ésszerű változásokra, érdeklődők az iskolai élettel szemben.

- A környezeti nevelés hagyományai között megtaláljuk az önkéntességet, amire a mi iskolánkban is tudunk számítani.
- A belső erőforrás fontos tényezője az átlagosan 600 fő tanuló.

Külső

- A helyi intézményekkel, vállalatokkal kapcsolattartás megfelelő: Önkormányzat, Általános és középiskolák, DRV. RT., Zöldfok RT., BFT.
- A szakképzés gyakorlati helyeivel mindennapos az együttműködés
- A civil szervezetekkel csak részben történt meg a kapcsolatfelvétel (pl. Zöld szív), ezen a területen pótolni valónk van.
- Van kapcsolatunk a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkhoz.
- A szülőkkel való kapcsolattartás sajnos már nem jellemző ennél a korosztálynál, de a tanulók életvitelének megváltozásán, a szemléletformáláson keresztül talán jobban be tudjuk vonni őket is a közös munkánkba.

(A külső kapcsolatok táblázatát ld. a *Környezeti nevelési program gimnáziumok számára* c. fejezetben!)

2. Anyagi erőforrások

- A fenntartó támogatása az iskola környezeti nevelés programjának megvalósításához.
- Pályázatok segítségével (pl. KAC) a nyári táborozást, terepgyakorlatokat, erdei iskolákat stb. próbáljuk megvalósítani.
- A helyi források bevonásában szorosabban együtt kell működni más oktatási intézményekkel és civil szervezetekkel.
- A helyi szolgáltató cégek támogatását – mind anyagi, mind természetbeli – célszerű elnyerni.

2. ALAPELVEK, CÉLOK

2.1. ALAPELVEK, JÖVŐKÉP, HOSSZÚ TÁVÚ CÉLOK

A környezeti nevelés

- az emberben eredendően benne rejlő természetes erények kibontakoztatása,
- természet- és embertisztelő szokásrendszer kialakítása,
- a belső késztetések esztétikai, érzelmi, erkölcsi megalapozása,
- a szokásrendszerek elmélyítése intellektuális és érzelmi hatások által
- s mindezeknek eredményeképpen kialakul az ökológiai gondolkodás és a környezettudatos szemlélet.

Alapelv az egyetemes természetnek (a világegyetem egészének), mint létező értéknek tisztelete és megőrzése, beleértve az összes élettelen és élő létezőt, így az embert is, annak maga alkotta környezetével és kultúrájával együtt.

Célok a 14-20 éves korosztály esetében

- fenntarthatóságra való nevelés (élethosszig tartó), az ökológiai szemléletmód segítségével
- rendszerszemléletre való nevelés,
- holisztikus (a világ oszthatatlan egész) és globális szemléletmód kialakítása, a szerves kultúra fontossága
- tolerancia és segítő életmód, az állampolgári – egyéb közösségi – felelősség felébresztése
- a környezettudatos magatartás és életvitel segítése, kialakítása
- az életminőség fogyasztáson túlra mutató alkotóinak keresése
- az egészség és a környezet összefüggéseinek vizsgálata
- helyzetfelismerés, ok–okozati összefüggések, problémamegoldó gondolkodás, döntésképesség fejlesztése
- globális összefüggések megértése
- fogyasztás helyébe életminőség helyezése
- létminőség választásához szükséges értékek, viselkedési normák kialakítása

Helyi célok, értékek

- Természeti, épített, szociális környezetünk ismerete, óvása, fejlesztése
- Helyi értékek és problémák feltérképezése
- Helyi célok megfogalmazása (pl. öreg fák megóvása, faültetés, madárvédelem, örökbefogadott patak, hulladék, iskolai büfé “zöldítése”, energiatakarékosság, helyi védettség stb.)
- Lakóhely megismerése (értékek, gondok, a megoldás módjai)
- Hagyományok védelme: család – iskola – település – nemzet szinteken
- Azonosságtudat fejlesztése a fenti szinteken
- Pozitív értékrend, egészséges életvitel iránti igény alakítása
- A nevelés fontossága – ami nem helyettesíthető a képzéssel

Iskolánk környezeti nevelés hitvallása:

- A szemléletformáló, alapozó környezeti ismereteket a szakképzés minden területe tekintse feladatának.
- Az intézmény helyi adottságait (a Balaton közelségét) kihasználva, ennek a gyönyörű természeti értéknek a minél jobb megismerése szervesen épüljön be a helyi tantervbe.
- Az iskolánkban meglévő környezetvédelmi képzés segítse a többi szak környezet tudatos szemléletének kialakítását.
- **Az ismereti háttér átadása mellett a környezeti nevelés főként személyiségfejlesztő feladat az értékrendszer és magatartás fejlesztésén keresztül!**

A környezeti nevelés integráló hatása az iskola tevékenységében

Az iskola az egyik legfontosabb színtere a környezeti nevelésnek. Az iskola, mint helyszín, mint "zöld milió" jelenjen meg és járuljon hozzá a gyerekek személyiségének formálásához. Az intézmény hulladék-, energia- és vízgazdálkodása komoly nevelési erővel hat a diákokra és rajtuk keresztül a családok otthoni takarékoságára, életvitelére. A pedagógusok, dolgozók példamutatása nagymértékben segíti a fenntarthatóságra nevelés elveit, az állampolgári és egyéb közösségi felelősség tudat kialakulását.

A felülvizsgált NAT-ban szereplő kiemelt fejlesztési feladatok – köztük a környezeti nevelés – az oktatás valamennyi elemében megjelenik, és lehetővé teszi, elősegíti a tantárgyközi kapcsolatok erősítését. A programunkban lefektetett elveknek megfelelően a tanmenetekben domináljon a zöld tartalom, a helyi célok, elemek konkrétan jelenjenek meg. Próbáljunk minél több tanórán kívüli tevékenységet is beépíteni a munkánkba, mivel ez nemcsak a közösségformálásra, illetve szabadidős programok szervezésére korlátozódhat, hanem a környezeti nevelés színteréül is szolgálhat.

A nem környezetvédelmi jellegű szakmák esetében a szakma művelőjének ismernie kell az alkalmazott technológia környezeti hatásait. Ehhez segítségül alkalmazhatók összefoglaló, áttekintő jellegű környezeti modulok, amelyek a hagyományos tanóráktól is eltérhetnek (pl. projekt módszer).

A környezetvédelmi jellegű szakmák esetén a szakmai és vizsgakövetelményeket modulrendszerű oktatásban kell végezni.

Az intézményben dolgozó pedagógusoknak legyen lehetőségük továbbképzéseken részt venni, ahol a környezeti neveléshez is kapcsolható különféle tanórán belüli és tanórán kívüli módszereket is elsajátíthatnak.

2.2. KONKRÉT CÉLOK ÉS FELADATOK

Célok

- A szakközépiskola és a szakképzés területén – úgy a műszaki, mint a humán szakmacsoport esetén – a tantárgyi struktúrába (hagyományos ill. nem hagyományos keretek között) minél szélesebb körben legyenek beépítve a környezeti nevelés alapelvei. (Ld. alább, a Tanulásszervezési és tartalmi keretek c. fejezetben!)
- Új – a környezeti neveléshez is kapcsolódó – tanulási és tanítási stratégiák kidolgozása, melyek révén a nehezen kezelhető, magatartászavaros diákok számára segítséget tudunk nyújtani.
- A tanórán kívüli tevékenységek előtérbe helyezése, melyek fontosak a közösségformálás, az értékrend, a hagyományok tisztelete, az azonosságtudat kialakítása szempontjából a család, az iskola, a település és a nemzet színterén.
- A környezettudatos szemlélet, magatartás és életvitel kialakítása

Konkrét feladatok

- A szakoktatásban kiemelni a hagyományok megismerését, tiszteletét
- A szakoktatásban a környezetbarát technológiák fontosságát hangsúlyozni
- A város, illetve annak környezetének megismerése
- A település környezetvédelemmel foglalkozó cégeinek bemutatása
- Az iskolához közel eső Balaton part felfedezése, védelme, gondozása.
- A szelektív hulladékgyűjtés beindítása
- Az iskolakert ápolása
- Az iskolai büfét átalakítani “öko-büfévé”
- A Balaton-felvidéki Nemzeti Park alapos megismerése
- A környezetvédelmi szakos tanulók minél több nemzetközi programban (GLOBE, Biesel stb.) vegyenek részt.
- A környezetvédelmi szakkörön az iskola tanulói közül minél többen vegyenek részt, vonzóvá váljon a 9-10.-es és a szakképzésben résztvevő diákok számára is.
- Az egészséges életmódra való nevelést szem előtt tartva minél több diákot bevonni a tömegsport mozgalomba, illetve mozgáskultúrájuk fejlesztésébe
- Az iskola komplex egészségfejlesztési programján belül az iskolai drogstratégia kidolgozása, s abba a mentálhigiénés nevelés integrálása (pozitív értékrend, reális énkép, önbizalom, pozitív önértékelés megvalósítása, döntéshozatali, konfliktuskezelői képességek fejlesztése)
- A házirend illemtár részében a viselkedéskultúrát kiemelni, tudatosítani; tartalmazzon “zöld” fejezeteket is
- Környezetvédelmi (Baross) vetélkedők tartása
- Zöld szervezetekkel való intenzív kapcsolattartás

MEGVALÓSÍTÁSI TERV

Programban résztvevők	Programterv-célok	Határidő	Minőségbiztosítás	
			Eredményesség vizsgálati forma	Értékelés
Osztályfőnöki munkaközösség vezető	1.			
	2.			
	3.			
	4.			
Közismeret mk. Vezető	1.			
	2.			
	3.			
	4.			
Műszaki mk. Vezető	1.			
	2.			
	3.			
	4.			

Környezetvédelmi mk. vezető	1.			
	2.			
	3.			
	4.			
Vezető testület	1.			
	2.			
	3.			
Tantestület- tech- nikai dolgozók	1.			
	2.			
	3.			
	4.			
DÖK				

3. TANULÁSSZERVEZÉSI ÉS TARTALMI KERETEK

3.1. TANÓRAI KERETEK

A) A TANTÁRGYAK LEHETŐSÉGEI

1. Az egyes tantárgyak általában vett lehetőségeit ld. a *Környezeti nevelési program gimnáziumok számára c.* fejezetben!
2. Az ott leírt javaslatokat értelemszerűen adaptálni kell az adott korosztályhoz, valamint az iskola tényleges adottságaihoz, lehetőségeihez.
3. Az alábbiakban csak a szakképzési jelleghez kötődő környezeti nevelési lehetőségeket, kiegészítéseket tüntetjük fel.

Magyar nyelv és irodalom

A tanulók

- törekedjenek a szakmai nyelv igényes, színes, pontos használatára írásban és szóban egyaránt

Történelem

A tanulók

- ismerjék meg a szakma helyi történelmi értékeit, alakuljon ki bennük a hagyományok tisztelete
- a szakma történeti áttekintése révén szerezzenek ismereteket a történelem és a környezetvédelem kapcsolatáról

Idegen nyelv

A tanulók

- váljanak képessé az idegen nyelvű szakirodalom megismerésén keresztül a szakmájukhoz kapcsolódó környezeti problémák tanulmányozására és ismerjék meg a nyelv segítségével más országok hasonló problémáit

Matematika

A tanulóknak

- alakítsuk ki a környezeti rendszerek megismeréséhez szükséges számolási készségeket, ami a szakma elsajátításához elengedhetetlen.

Biológia

A tanulók

- ismerjék meg a globális környezeti problémákat és azok megelőzési, illetve mérséklési lehetőségeit, ami a szakterületük káros kibocsátásából is adódhat
- ismerjék meg szakmájuk környezet-egészségügyi problémáit

Kémia

A tanulók

- rendelkezzenek a környezetbiztonsághoz szükséges szakmai ismeretekkel
- ismerjék meg a szakmájukhoz kapcsolódó veszélyes anyagokat, azok tárolását, semlegesítését, környezetre gyakorolt hatását.

Rajz és vizuális kultúra

A tanulók

- ismerjék és tudják, hogy a hagyományápolás a fenntarthatóság egyik alappillére; tudjanak példákat említeni a népi építészet, díszítőművészet hazai előfordulásaira
- kutassanak fel, ismerjenek meg a szakmájukhoz kötődő helyi, népi építészeti emlékeket

Informatika (számítástechnika)

A tanulók

- tanulják meg használni a világhálót kutatómunkára, ismeretszerzésre
- futtassanak környezeti elemek változását figyelembevevő szimulációkat
- ismerjék meg a távközlési, informatikai berendezések környezetkárosító hatásait

Szakmai alapozó elmélet és gyakorlat (9-10. évfolyam)

A tanulók

- ismerjék a szakma gyakorlásához kapcsolódó természet és környezetvédelmi ismereteket, ezeket tudják megfelelően hangsúlyozni, kiemelni
- ismerjék a szakmához kapcsolódó higiéniai követelményeket és tudják ezeket a gyakorlatban alkalmazni
- tudják a szakmai ártalmak hatását az emberi szervezetre, legyenek képesek az egészségkárosodás megelőzésére
- ismerjék meg a szakma történetét és lássák a környezetre gyakorolt hatását! Tudják ennek az egyszerű vizsgálati lehetőségeit

Szakmai elméleti és gyakorlati ismeretek (11-12. ill. 13-14. évfolyam)

A tanulók

- legyenek képesek a tényeket szakma-specifikusan kiegészíteni, s ezen keresztül is erősödjön meg az ökológiai szemléletük
- sajátítsák el a szakmaspecifikus munkát, és legyenek birtokában a környezetvédelmi ismereteknek
- tudják kiemelni a szakma környezetterhelő hatásait, ismerjék a védekezés lehetőségeit (hulladékkezelés, stb.)
- ismerjék a környezetbarát technológiákat, a környezetbarát anyagokat, a termékek használatát
- sajátítsák el az anyag- és energiatakarékos gazdálkodási módokat
- látogassák meg a szakmához kapcsolódó (helyi) létesítményeket, figyeljék meg a helyes környezetvédelmi technológiákat a gyakorlatban
- tudják mérni a környezetet károsító elemek hatásait szakmaspecifikus eszközökkel

A tanulóknban

- alakuljon ki a munkafegyelem és technológiai fegyelem
- alakuljon ki a modern rendszertani szemlélet a szakmai és környezetvédelmi oktatás során

Az egyes szakmák esetében a konkrét tantárgyi feladatokat a munkaközösségeknek kell kidolgozniuk a megvalósítási ütemterv szerint!

B) NEM HAGYOMÁNYOS TANÓRAI FOGLALKOZÁSOK

Nem hagyományos tanórai foglalkozás lehet minden olyan új tanítási-tanulási módszer, amelynek a tantárgyak tananyagának elsajátíttatása a célja, de színtere nem a szokásos (45 perces) tanóra, s a helyszíne akár az iskolán kívül is lehet. (De tanítási naplóba beírt óra!)

A nem hagyományos tanórai foglalkozások közös és alapvető jellemzője, kritériuma a komplexitás. Ennek lényege:

- a tantárgyakon átívelő ismeretek összekapcsolása, egy adott tartalom sokoldalú megközelítése, valamiféle “egymásra hajtogatottság”
- a sokféleség összekapcsolódása a különféle tevékenységek által
- a természet és társadalom kapcsolatrendszerének holisztikus megközelítése
- kapcsolatközpontúság
- értelem és érzelem egysége
- módszerek sokfélesége

Komplex tanulási lehetőségek szakiskolákban:

1. Modul rendszerű oktatás

- Téma nap
- (nyári) Terep gyakorlat

- (nyári) Szakmai gyakorlat
  - Tanulmányi kirándulás
  - Szakmai napok diákszervezéssel
  - Múzeumlátogatás (mesterségek, ősi kultúra)
2. Terepi foglalkozások
- Erdei iskola
  - Terepgyakorlat
  - Tanulmányi kirándulás
3. Játékok
- Érzékelést fejlesztő
  - Szituációs
  - Stimulációs
  - Drámajáték
4. Kézműves foglalkozások
5. “Akciók”
- vetélkedők
  - pályázatok
  - újságkészítés
  - kiállítás rendezése
  - filmkészítés
  - interjú
  - kérdőív
  - iskolarádió működtetése
  - faültetés
  - kutatómunka
  - “nemzetközi akciók”
6. Modellezés
7. “Látogatás”
- múzeum
  - állatkert
  - botanikus kert
  - szeméttelp
  - hulladékégető
  - szennyvíztisztító
  - nemzeti park
  - tanya
  - papírgyár
8. Versenyek
9. Iskolazöldítés
10. Téma nap, témahét (virág, ritmus, szivárvány, víz, kő...)
11. DÖK-nap

12. Jeles napok

13. Projektek (pl. savas eső, lekvárfőzés)

3.2. TANÓRÁN KÍVÜLI FOGLALKOZÁSOK

Minden olyan foglalkozás, amely a nem hagyományos tanórai foglalkozások témakörében is megtalálható, de nem kerül be a tanítási naplóba.

A fentiekén kívül pl.:

- Szakkör
- Várostartarítási akció nap
- Tábor stb.

4. MÓDSZEREK

(Az ajánlott módszerek listáját ld. a *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!)

5. TANESZKÖZÖK

Az alábbiakban csak a specifikusan a környezeti neveléshez használt eszközöket soroljuk fel.

- Komposztáló
- Hulladékártató 50db
- Mikroszkópok
- Víztisztítási, talajtisztítási, levegőtisztítási vizsgálatokhoz gyorsesztek, vegyszerek
- Merítőháló
- Gumicsizma
- Zajszintmérő
- Meteorológiai mérésekhez szükséges eszközök

6. AZ ISKOLAI KÖRNYEZET

Az épület

- A helyi adottságokat kihasználva minél egészségesebb, esztétikusabb környezetet nyújtunk az itt tanuló diákoknak és az itt dolgozó kollegáknak.

- Az épület energiagazdálkodása, korszerűsítése az elkövetkezendő 5 éven belül kerüljön megvalósításra.
- A folyosók otthonosabbá tétele miatt szükség lenne padokra, ahová a diákok le tudnak ülni, mivel szünetekben nem tartózkodhatnak bent az osztályterekben.
- Szükség lesz a szelektív hulladékgyűjtés beindításához minden folyosó részre 6 db (összesen 50 db) szemét tárolóra. Az udvaron pedig egy papír-, és egy műanyag-tároló konténerre.
- A tantermek esztétikusabbá, hangulatosabbá tétele kiemelt feladat. Ne csak a szaktantermeknek legyen "gazdája". "Egy terem – egy hangulat" (pl.: plakátokkal, graffitikkal, virágokkal stb.)
- A stúdióban üzemelő iskola rádióban minden héten egy "zöld" nap kerüljön bevezetésre, amikor hagyományörzés történne, népzene, cigányzene stb.
- A tornaterem délutáni kihasználtságát elősegíteni lehetne egy-egy játékos sportvetélkedő, népi játékok megismerése, vagy az iskola mindennapi életéhez hozzátartozó edzések által.

Az iskolai életvitel

- Az iskolakert, -park ápolása, illetve virágosítása során a tanulókat próbáljuk bevonni a mindennapi kertészkedésbe.
- A szerves hulladék gyűjtését és utána az újrahasznosítását, komposztálását ne csak a környezetvédelem szakos diákok végezzék, hanem pl. biológia, osztályfőnöki stb. óra keretén belül a 9-10.-es évfolyamok is.
- Épüljenek be az iskola mindennapi életébe az ún. jeles napok pl. egy témanap vagy témahét keretén belül.
- Az iskolai büfé esetén is szükség van szemléletváltásra, próbáljuk a büfé üzemeltetőjével közösen a kólás, chipses arculatot egy kicsit "biová" varázsolni.
- A szakmák hagyományai, ünnepei méltó megtartásra kerüljenek, legyen lehetőség múzeum-látogatásra, vagy idős mesterek meglátogatására.
- A diákönkormányzat "zöld szemmel" tevékenykedjen, vagy alakítson ki egy zöld tagozatot, mely szem előtt tartja a diákok és az iskola érdekeit. pl. iskolai étkezés minősége, iskolakörnyéki közlekedés, higiénés viszonyok, könyvtári állomány összetétele stb.
- A megvalósítási tervben a munkaközösség vezetőikkel közreműködve kidolgozni a konkrét feladatokat.

7. KOMMUNIKÁCIÓ

1. Iskolán belüli

A diákokat zöld faliújságon, iskolarádión, a DÖK zöld tagozatán, illetve személyes kapcsolattartáson keresztül tájékoztatjuk az aktualitásokról.

Hozzunk létre egy környezeti nevelési bizottságot, amely a programok beindításáért illetve megvalósulásáért felelős és segíti a tantestület munkáját.

A minőségbiztosítási, értékelési terven keresztül, pl. kérdőíves, vagy személyes beszélgetésen keresztül az iskolán belüli kommunikáció jobban megvalósulhat.

2. Iskolán kívüli

Az iskolában történő eseményekről, az elért eredményekről a települést és más intézményeket a diáknap, Baross nap keretében tájékoztatjuk. A zöld mozgalmak akcióiról, kampányairól, pályázati lehetőségekről különféle zöld kiadványok, mint pl. Kukabúvár, Ökotáj, Zöldpók, TermészetBÚVÁR és az elektronikus kommunikáció révén szerzünk tudomást.

8. MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS / MINŐSÉGELLENŐRZÉS

A közoktatás minőségfejlesztését a Comenius 2000 program hívatott segíteni. A folyamatos értékelés minden hatékony program alapvető eleme.

Az értékelés célja:

- A tanulók észlelési tudatossága, ismereti, környezeti etikája, állampolgári cselekvési készségei hogyan fejlődtek
- A program hatékonyságának meghatározása
- A tantervi tartalom egységének és értelmes sorrendiségének ellenőrzése
- Annak meghatározása, hogy a tanulók hogyan fogták fel a tapasztalatokat, hogyan válaszoltak azokra és azok miképp hatottak rájuk
- A tanárok és diákok hogyan fogadták az új tanítási stratégiákat, illetve tanulási tevékenységeket
- A program költséghatékonyságának meghatározása
- A tanárokat, az iskola vezetését, az iskola épületét vagy az egész körzetet érintő szolgáltatások meghatározása, megtervezése, javítása
- A közvélemény a tanulók tevékenységének eredményeképp bekövetkezett változásának meghatározása
- Szerezzenek személyes tapasztalatokat a környezeti konfliktusok együttműködéssel történő kezelésében és megoldásában
- A tanárok a környezeti nevelés színvonalának megőrzése, a hiányterületek pótlása miatt a fenntartható fejlődés egyik alap gondolatát az élethosszig tartó tanulást tartásuk szem előtt, vegyenek részt pedagógus továbbképzéseken

Az eredményesség vizsgálatára alkalmazható módszerek:

- Kérdőív
- Szociometriai vizsgálat
- Különböző megfigyelések
- Nyomon követő rendszer
- Egyéni vagy csoportos beszélgetések
- Diákönkormányzat egyedi értékelése (zöld kártyák bevezetése)

Az értékelési folyamatról tájékoztatni kell az érintetteket, a tanulókat.

Értékelő jelentés készítése:

- Jelentés célja
- Összegzés
- A program indoklása
- Célok
- Tevékenységek
- Értékelés eredménye
- Következtetések
- Javaslatok

9. TOVÁBBKÉPZÉSEK

A tantestület tagjainak felkészítése történjen meg a környezeti nevelési program kidolgozása után. Értsék meg a környezetfilozófia lényegét, az új tanítási és tanulási tevékenységek mibenlétét, a célok, és a program legfontosabb elemeit. A tanárok munkáját segíthetik a környezeti nevelés tartalmával és módszertanával foglalkozó szakkönyvek, továbbképzések, iskolán belül és akkreditált iskolán kívüli. (Továbbképzési terv)

A környezetvédelem területén dolgozó kollegák szakmaiságukkal segítsék az iskolában dolgozók munkáját.

10. MELLÉKLETEK

Irodalom

A listát ld. *Környezeti és egészségügyi nevelési program városi általános iskolák számára* c. fejezetben!

A programot összeállította

Hollósy Eszter

[Vissza a tartalomjegyzékhez](#)